

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra aplikované ekologie

Fakulta životního prostředí

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Balínová Jitka

Regionální environmentální správa - kombinované Praha

Název práce

Návrh ekologicky šetrného cestovního ruchu v Adršpašsko-teplickém mikroregionu.

Anglický název

Design of environmentally sound tourism in Adrspach micro-Teplice.

Cíle práce

Cílem práce je na základě zkušeností získaných z rešeršního šetření k pojmům klíčových slov v tomto osobitém podnikatelském prostředí CHKO, určit optimální metodiku efektivní aplikace environmentálně šetrného cestovního ruchu a turismu v zájmovém území.

Metodika

Metodika šetření v povinném rozsahu a struktuře práce vychází: ad 1/ z Metodického podkladu FŽP ČZU Praha pro zpracování diplomových prací; ad 2/ ze standardních, nebo zcela nových a v rešerši ověřených metodických postupů a aplikací.

Harmonogram zpracování

1. etapa – úvodní seznámení se zájmovou lokalitou, Zásadami územního rozvoje, územním plánem, včetně výsledků rešeršního šetření nejen vybraných slov, ale i dalších pojmů, jako i metod aplikovaných šetření a možností využití obdobných ploch - V.- VI. 2013
2. etapa - vlastní terénní šetření na základě získaných poznatků - VI. - IX. 2013
3. etapa - sumarizace poznatků, upřesňující konzultace, vč. dodatečných šetření - X. - XI. 2013
4. etapa - vyhodnocení poznatků a jejich aplikace v podmínkách zájmového území - XI. 2013 - I. 2014
5. etapa - finální konzultace, finalizace a odevzdání diplomové práce - II.- III. 2014

Rozsah textové části

60 až 65 stran

Klíčová slova

šetrný cestovní ruch, ekologická únosnost, stabilita, zranitelnost a destinace, trvale udržitelný rozvoj

---

Doporučené zdroje informací

Metodika zpracování diplomových prací na FŽP ČZU Praha

Hadač E., (1982), Krajina a lidé, Academia

Jeník, Moldan, Zíka, (1978) Životní prostředí očima přírodovědce, Academia

Výuková prezentace k předmětům: Cestovní ruch v krajině a Ekologické aplikace v krajině (K. Houdek)

Holešinská A., (2012) Destinační management, jako nástroj regionální politiky cest. ruchu, MU Brno

KOLEKTIV AUTORŮ, 2006: Destinační management a vytváření produktů v cest. ruchu, MMR, 2006,

JAKRLOVÁ J., PELIKÁN P., 1999: Ekologický slovník, terminologický a výkladový. Fortuna, Praha 144s

MAIER, K., 2012: Udržitelný rozvoj území. Grada Publishing, a.s., Praha: 253 s

PALATKOVÁ M., 2006: Marketingová strategie destinace cestovního ruchu. Grada Publishing, a.s., Praha: 341 s

RYGLOVÁ K., BURIAN M., VAJČNEROVÁ I., 2011: Cestovní ruch – podnikatelské principy a příležitosti v praxi. Grada

Publishing, a.s., Praha: 213 s

ZELENKA J., PÁŠKOVÁ M., 2002: Výkladový slovník cestovního ruchu. MMR ČR, Praha

Plán péče CHKO Broumovska

Internetové odkazy:

www.cenia.cz; <http://drusop.nature.cz>; www.mmr.cz; www.uur.cz; www.mze.cz; www.uhul.cz a www.czso.cz

---

Vedoucí práce

Houdek Karel, Mgr.

Elektronicky schváleno dne 22.1.2014

prof. Ing. Jan Vymazal, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 22.1.2014

prof. Ing. Petr Sklenička, CSc.

Děkan fakulty

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE
FAKULTA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
KATEDRA APLIKOVANÉ EKOLOGIE

NÁVRH EKOLOGICKY ŠETRNÉHO CESTOVNÍHO RUCHU
V ADRŠPAŠSKO – TEPLICKÉM MIKROREGIONU

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce: Mgr. Karel Houdek

Autor: Bc. Jitka Balínová

2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Karla Houdka a s použitím uvedené literatury.

V Praze dne 23.4.2014

Jitka Balínová

Poděkování

Děkuji vedoucímu své diplomové práce Mgr. Karlu Houdkovi za odborné vedení, ochotu a cenné rady. Děkuji Haně Balínové za cenné informace nashromážděné za roky starostování obce Adršpach.

ABSTRAKT

Diplomová práce pojednává o environmentální analýze cestovního ruchu v Adršpašsko – teplickém mikroregionu a návrhu jeho šetrného rozvoje. Zahrnuje popis zájmového území z hlediska geografie, historie a současnosti. Obsahuje popis turistických stezek, cyklotras, návrhy a tipy na výlety v rámci mikroregionu a okolí a návrhy na rozptýlení turistů z turisticky vyčíslených oblastí. Dále se zabývá udržitelností cestovního ruchu, pozitivními a negativními vlivy cestovního ruchu a zhodnocuje představy účastníků cestovního ruchu v daném mikroregionu. Závěr obsahuje shrnutí poznatků, přínos diplomové práce a doporučení.

KLÍČOVÁ SLOVA

Ekologická stabilita

Schopnost ekosystému vyrovnávat změny způsobené vnějšími činiteli a zachovávat své přirozené vlastnosti a funkce.

Ekologická únosnost

Taková míra zatížení dané oblasti antropogenními vlivy, při které ještě nedochází k poškozování životního prostředí, ekosystémů nebo ekologické stability.

Šetrný cestovní ruch

Taková forma cestovního ruchu, která je šetrná k životnímu prostředí, způsobu života a kultuře místa.

Trvale udržitelný rozvoj

Rozvoj, který uspokojí potřeby současné generace bez ohrožení budoucích generací a při zachování přirozených funkcí ekosystémů.

Zranitelnost a destinace

Náchylnost ke vzniku škody v dané lokalitě.

ABSTRACT

This thesis deals with environmental analysis of tourism in Adršpašsko – teplický micro region and the design of its gentle development. It includes description of the micro region from the point of view of geography, history and presence. It contains description of tourist trails, cycle trails, propositions and tips for trips in micro region and its neighbourhood and propositions for dispersion of tourists from busy tourist areas. It continues with sustainable tourism, positive and negative influences of tourism and evaluates conceptions of micro region's tourists. The end contains resume, contribution of thesis and recommendations.

KEY WORDS

Ecological stability

Ability of ecosystem to balance changes caused by external factors and maintain its natural properties and functions.

Ecological capacity

Such a loading rate of given area with anthropogenic influences that does not yet damage the environment, ecosystems or ecological stability.

Friendly tourism

Form of tourism which is environmentally friendly and friendly to way of life and culture of the place.

Sustainable development

Development that meets the needs of present generations without compromising future generations and preserving natural functions of the ecosystems.

Vulnerability and destination

Susceptibility to damage inception in given area.

OBSAH

1	ÚVOD	1
2	CÍLE PRÁCE	2
3	LITERÁRNÍ REŠERŠE.....	3
4	METODIKA.....	4
5	ZÁKLADNÍ VŠEOBECNÉ INFORMACE	5
5.1	IDENTIFIKACE LOKALITY	5
5.1.1	GEOGRAFICKÁ POLOHA	5
5.1.2	ALOKACE MIKROREGIONU S OKOLÍM.....	6
5.1.3	PUBLIKACE O MIKROREGIONU	8
5.2	PŘÍRODNÍ PODMÍNKY.....	10
5.2.1	GEOLOGIE.....	10
5.2.2	HYDROLOGIE.....	11
5.2.3	KLIMATOLOGIE.....	12
5.2.4	VEGETACE.....	13
5.2.5	FAUNA	14
5.3	HISTORICKÝ A KULTURNÍ VÝVOJ	16
5.3.1	VÝVOJ OSÍDLENÍ OBLASTI.....	16
5.3.2	POČÁTKY HOROLOZECTVÍ	18
5.3.3	POČET A STRUKTURA OBYVATELSTVA.....	19
5.3.4	SPORTOVNÍ A KULTURNÍ VYŽITÍ.....	20
5.4	HOSPODÁŘSTVÍ A PRŮMYSL.....	22
5.4.1	PRACOVNÍ PŘÍLEŽITOSTI	22
5.4.2	BYTOVÝ FOND V OBCI.....	23
5.4.3	OBČANSKÁ A TECHNICKÁ VYBAVENOST	24
5.4.4	ÚZEMNÍ LIMITY V NÁVAZNOSTI NA INVESTIČNÍ ZÁMĚRY	26
5.5	CESTOVNÍ RUCH	27
5.5.1	POČÁTKY TURISMU	27
5.5.2	PROHLÍDKOVÉ OKRUHY.....	28
5.5.3	STÁVAJÍCÍ VYBAVENÍ PRO CESTOVNÍ RUCH	29
5.5.4	POZITIVNÍ A NEGATIVNÍ DOPADY CESTOVNÍHO RUCHU	30
5.5.5	SWOT ANALÝZA	31

6	MAPOVÁNÍ MIKROREGIONU A JEHO OKOLÍ	32
6.1	VLASTNÍ TERÉNNÍ VÝZKUM	32
6.1.1	VÝLETY PO SKALNÍM MĚSTĚ.....	33
6.1.2	VÝLETY PO MIKROREGIONU.....	38
6.1.3	VÝLETY PO BROUMOVSKU.....	44
6.1.4	CYKLISTICKÉ VÝLETY	50
6.2	DOTAZNÍK PRO NÁVSTĚVNÍKY	51
6.2.1	ZHODNOCENÍ DOTAZNÍKU	55
7	VÝSLEDKY	56
8	DISKUZE.....	57
9	ZÁVĚR.....	58
10	PŘEHLED LITERATURY A POUŽITÝCH ZDROJŮ	59
11	SEZNAM OBRÁZKŮ	61
12	PŘÍLOHY	62

1 ÚVOD

Diplomová práce pojednává o Adršpašsko – teplickém mikroregionu z hlediska cestovního ruchu a návrhu jeho šetrného rozvoje. Jedná se o turisticky mimořádně atraktivní mikroregion se spoustou přírodních krás a letitou historií. Adršpašsko – teplické skalní město je nejen největší v České republice, ale i jedno z největších ve střední Evropě. V letních měsících je návštěvnost skalního města Adršpach až 3 000 návštěvníků denně. Vystává tím otázka, zda je tento objem turismu na tak citlivý ekosystém, jakým skalní město bezpochyby je, ještě v pořádku. Práce se proto z velké části zabývá návrhem na rozptýlení turistů z turisticky přetížených oblastí do oblastí méně turisticky vytižených, zhodnocuje cestovní ruch z hlediska pozitivních a negativních dopadů, ukazuje současnou nabídku cestovního ruchu, snaží se nastínit i jiné využití v oblasti a celkově tak snížit obrovskou zátěž kladenou na uzavřený a přetěžovaný ekosystém skalního města.

Práce ukazuje pohledy jak návštěvníků, a sice formou dotazníku jimi vyplňovaného, tak pohledy obyvatel v dané oblasti trvale žijících. Dále postřehy z konzultací se zaměstnanci dotčených obcí, zaměstnanci technických služeb Adršpach a zaměstnanci CHKO Broumovsko. Poslední pohled je z podnikatelského hlediska, aneb z pohledu podnikatelů zde podnikajících nebo z pohledu možností budoucího podnikání.

Hlavní část práce je založena na vlastním terénním výzkumu, který se skládal z mapování celého mikroregionu a jeho okolí, v tomto případě Broumovsko. Celá část je důkladně proložena vlastní fotodokumentací pro lepší ilustraci a představivost, samotné části jsou členěny na možnosti turistických pěších tras, cyklotras, tipů na výlety podle časové a fyzické náročnosti, možností dopravy a různých návazností tras na sebe. Trasy jsou řádně změřeny co do délky a obtížnosti a ukotveny mapovým podkladem. Dále je ještě zmíněna jejich vytiženost z hlediska návštěvnosti a vybavenosti z hlediska poskytovaných služeb.

2 CÍLE PRÁCE

Cíle diplomové práce jsou zmapovat celé území Adršpašsko – teplického mikroregionu z hlediska geografie, historie a současnosti a zhodnotit stav cestovního ruchu z hlediska pozitivních a negativních dopadů cestovního ruchu. Dále popsat, zmapovat a sumarizovat turistické stezky a cyklotrasy za pomoci vlastní rozsáhlé fotodokumentace a mapových podkladů, popsat jejich délku, obtížnost, vybavenost a vytíženost. Dále tipy na výlety v rámci mikroregionu a celého Broumovska, vlastní návrhy na výlety a návrhy na rozptýlení turistů do turisticky méně vytížených oblastí. Práce si klade za cíl ucelený pohled na celý mikroregion a jeho problematiku.

Pomocí dotazníku zjistit potřeby návštěvníků skalního města Adršpach, ty zhodnotit a učinit návrhy na zlepšení.

V kapitole Výsledky prezentovat všechny dosažené výsledky.

Formou diskuze posoudit všechny zjištěné informace a ty konfrontovat s vlastními závěry zjištěnými při vlastním výzkumu.

Na závěr zdůraznit přínos diplomové práce pro mikroregion, turisty, rezidenty a budoucí a současné podnikatele spolu s prognózou do budoucna.

3 LITERÁRNÍ REŠERŠE

DIMTER, Tomáš, LISÁK, Pavel. *Adršpašsko*. 1. vyd. Náchod: JUKO, 2011. 395 s. ISBN 978-80-86213-45-3.

Publikace mapuje Adršpašsko z hlediska přírody, historie, kultury, hospodářství a průmyslu. Obsahuje spoustu dobových fotografií, aktuálních fotografií, pohlednic, leteckých snímků, rukopisů, nákresů, map atd. Je to jedinečná, propracovaná a ucelená publikace o Adršpašsku a jejím nejbližším okolí.

OTTE, Miroslav, ZÁLIŠ, Jan. *Broumovsko: krajina architektury a architektura krajiny*. 1. vyd. Broumov: Jan Záliš, 2013. 380 s. ISBN 978-80-260-4206-8.

Publikace pojednává o historii kostelů na území Broumova. Texty jsou vedeny v českém, polském, anglickém a německém jazyce. Každý kostel provází důkladná fotodokumentace.

PÁSKOVÁ, Martina, ZELENKA, Josef. *Výkladový slovník cestovního ruchu*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2002. 448 s. ISBN 80-239-0152-4.

Publikace tvoří ucelený soubor pojmů z oblasti cestovního ruchu. Snaží se o ustálení terminologie a plynulé propojení sfér navazujících na oblast cestovního ruchu.

SÝKORA, Bohumil, LISÁK, Pavel. *Písaři: kapitoly z historie lezení v Adršpašsko-teplických skalách*. Náchod: Juko, 2004. 262 s. ISBN 80-862-1330-7.

Publikace detailně popisuje začátky a rozvoj horolezectví v Adršpašsko – teplických skalách. Je ilustrována černobílými fotografiemi skal, horolezců a lezeckých cest. Nechybí zmínka o polické Ostaši a saských horolezcích.

BLAHNOVÁ, Petra, LISÁK, Pavel. *Adršpach: obrazový průvodce Adršpašskými skalami; Teplice: obrazový průvodce Teplickými skalami*. 1. vyd. Náchod: Juko, 2006. 30 s. ISBN 80-862-1334-X.

Obrazový průvodce Adršpašskými a Teplickými skalami. Detailně popisuje prohlídkové okruhy, vhodně doplňuje fotografiemi a nechybí ani mapa skalního města.

4 METODIKA

Úvodní část je koncipována jako úvod do problematiky mikroregionu. Je zde jeho zařazení z hlediska geografie, historie a současnosti. Úvod též obsahuje detailní popis polohy mikroregionu v rámci České republiky, Královehradeckého kraje a CHKO Broumovsko. Čerpáno bylo hlavně z knihy Adršpašsko od autorů Tomáše Dimtera a Pavla Lysáka, dále z internetových stránek CHKO Broumovsko, konzultací s představiteli dotčených obcí a s představiteli Technických služeb Adršpach.

Stěžejní částí práce je vlastní terénní výzkum. Tato část práce se skládá z popisu turistických stezek a cyklotras doloženého vlastní rozsáhlou fotodokumentací a mapovými podklady, dále jsou uvedeny návrhy a tipy na výlety v rámci mikroregionu a okolí a návrhy na rozptýlení turistů z turisticky vytížených oblastí.

Zjištění představ účastníků cestovního ruchu o službách a turismu v Adršpašsko – teplickém mikroregionu proběhlo za pomoci dotazníku s názvem Pohled na služby skalního města Adršpach. Čistě z logistického důvodu nebylo možné dělat dotazník na celý Adršpašsko – teplický mikroregion, protože většina účastníků cestovního ruchu si vybírá skalní město Adršpach, tudíž pouze zde byla šance největší návratnosti vyplněného dotazníku a zodpovězených otázek. Dotazník obsahuje devatenáct otázek zaměřených na služby pro návštěvníky skalního města. Tento dotazník přináší odpovědi na dané otázky a ty zhodnocuje.

Diskuze se zabývá porovnáním nově získaných poznatků s již stávajícími poznatky z literatury a internetu. Nabízí nový pohled na danou problematiku a vlastní zhodnocení.

Závěr práce obsahuje shrnutí celé práce, zhodnocuje stav cestovního ruchu, jeho současnou nabídku spolu s pozitivními a negativními dopady cestovního ruchu, obsahuje nejdůležitější poznatky a přidává doporučení týkající se hlavně trvalé udržitelnosti cestovního ruchu v daném mikroregionu a návrh jeho šetrného rozvoje. Dále zhodnocuje vlastní terénní výzkum z hlediska návštěvníka a rezidenta a tím práci uzavírá.

5 ZÁKLADNÍ VŠEOBECNÉ INFORMACE

5.1 IDENTIFIKACE LOKALITY

5.1.1 GEOGRAFICKÁ POLOHA

Adršpašsko – teplický mikroregion se nachází na severovýchodě České republiky v takzvaném Broumovském výběžku. Spadá pod Královehradecký kraj a je součástí regionu soudržnosti NUTS II. Severovýchod. Z geomorfologického hlediska je tato oblast nazývána Broumovská vrchovina, která je součástí vnitrosudetské pánve a celá oblast spadá pod Chráněnou krajinnou oblast Broumovsko. Na severu hraničí mikroregion s Polskem. Územními samosprávnými celky jsou obec Adršpach a město Teplice nad Metují. Hlavní dominanta celého mikroregionu je Národní přírodní rezervace Adršpašsko – teplické skály, neboli Adršpašsko – teplické skalní město, které bylo vyhlášeno národní přírodní rezervací roku 1933.

Adršpašsko – teplické skalní město je s rozlohou zhruba dvaceti kilometrů čtverečních největším skalním městem ve Střední Evropě. Údolí Vlčí rokle rozděluje toto skalní město na Adršpašské a Teplické skály. Nejvyšší vrchol skalního města a zároveň celého mikroregionu se jmenuje Čáp, který má 786 metrů nad mořem.

Chráněná krajinná oblast Broumovsko neboli CHKO Broumovsko byla vyhlášena v roce 1991. Rozloha činí 410 kilometrů čtverečních a na tomto území se nachází dvě národní přírodní rezervace, jedna národní přírodní památka, tři přírodní rezervace, pět přírodních památek, z toho osm evropsky významných lokalit a ptačí oblast. Oblast mikroregionu se dělí na tři zonace podle stupně ochrany. Skalní město spadá pod nejvyšší stupeň ochrany, tedy stupeň číslo jedna. Křížový vrch a Pavlovská hora jsou stupeň číslo dvě, zbytek mikroregionu pak stupeň číslo tři.

Národní přírodní rezervace Adršpašsko – teplické skály dále spadá do soustavy chráněných území Evropské unie Natura 2000.

5.1.2 ALOKACE MIKROREGIONU S OKOLÍM

Adršpašsko – teplický mikroregion hraničí na severovýchodě se sousedním státem České republiky Polskem. Vede tudy hraniční stezka, která je vedena i jako turistická stezka. V obci Zdoňov je pak hraniční přechod, kterým se lze dostat z mikroregionu do Polska. Je tudíž důležité rozvíjet přeshraniční vzájemnou spolupráci, snažit se o zachování společného kulturního dědictví a zachování životního prostředí a přírodních krás v pohraničí.

Kladské pomezí se nachází mezi Krkonošemi a Orlickými horami a více než polovinou svých hranic sousedí s Polskou republikou. Na jeho území leží devět chráněných oblastí přírody. Právě sem spadá CHKO Broumovsko a národní přírodní rezervace Adršpašsko – teplické skály. Nachází se zde též přes 1 200 zapsaných památek. V této práci jsou uvedeny dřevěný roubený kostel v Broumově, benediktínský klášter v Broumově, barokní kaple na vrchu Hvězda v Broumovských stěnách. Dále Ruprechtický Špičák v Javořích horách a přírodní rezervace Ostaš.

Euroregion Glacensis je největší a nejstarší česko – polský euroregion s nejdelší společnou hranicí, který funguje od roku 1996. Nezahrnuje pouze území mikroregionu, ale rozkládá se na pomezí Čech, Moravy a Kladska. Jsou zde sdruženy města a obce o celkové rozloze 1 726 kilometrů čtverečních. Sídlo české části euroregionu se nachází v Rychnově nad Kněžnou, polská část pak sídlí v Klodsku. Důraz je kladen zejména na podporu rozvoje turistiky a zřizování nových hraničních přechodů, výstavbu infrastruktury přesahující státní hranice, spolupráci při odstraňování následků přírodních katastrof a živelných pohrom.

Adršpašsko – teplický mikroregion spadá pod Místní akční skupinu Broumovsko neboli MAS Broumovsko, což je občanské sdružení založené roku 2005 na podporu realizace programu Ministerstva zemědělství LEADER a za účelem podpory rozvojové strategie regionu Broumovsko a Programu rozvoje Broumovska. Je to na Broumovsku jediná skupina, která se může účastnit programu LEADER, a sice programu na podporu venkovských regionů. Jedním z úspěchů sdružení je zrealizovaný projekt regionálního značení výrobků, který podporuje farmáře a drobné živnostníky, pomáhá propagovat region a tím i rozvíjet cestovní ruch. Další oblasti podpory, na které je možné čerpání finančních prostředků, jsou zlepšení vybavenosti a infrastruktury a vzhledu obcí, posílení vlivu cestovního ruchu rozvojem venkovské ekonomiky, výstavba ubytovacích, stravovacích a sportovních zařízení pro turisty, obnova kulturního dědictví venkova v rámci oprav historických objektů a kulturních památek, rozvoj

zemědělství investicemi do zemědělských farem a podpora zemědělské výroby vycházející z místních tradic, podpora lesnictví prostřednictvím péče o lesní porosty včetně budování a údržby lesních cest, podpora drobného podnikání a zvýšení zaměstnanosti na Broumovsku.

Velký územní celek Adršpašsko – Broumovsko neboli VUC se nachází na území Královehradeckého kraje a zahrnuje okresy Náchod a Trutnov. Eviduje celkem 85 katastrálních území a řeší dodržování územního plánu schváleného právě pro tento celek. Přesněji se řeší sídelní struktura a snaha o zachování její současné podoby při přestavbě nebo nové výstavbě, prioritou ekologické a vodohospodářské funkce hlavně na území CHKO a v oblasti Chráněné oblasti přirozené akumulace vod Polická pánev, při výstavbě nutnost souhlasu příslušných orgánů státní správy a správy CHKO Broumovsko, zachování a ochrana krajinného rázu, rekultivace krajiny po těžbě surovin a důlní těžbě, obnova a ochrana lesních ekosystémů, ochrana podzemních vod.

Dobrovolný svazek obcí Broumovsko si klade za cíle ochranu životního prostředí a kulturního dědictví, trvale udržitelný rozvoj venkova, přeshraniční spolupráci a další. Tento svazek obcí je podporován Evropským fondem pro regionální rozvoj, Ministerstvem pro místní rozvoj, Evropským sociálním fondem v České republice.

Program obnovy venkova obce Adršpach je program zaměřený na podporu rozvoje venkova v kontextu regionální politiky České republiky a Evropské unie. Obec Adršpach byla jednou z prvních vesnic hlásících se k programu, a sice od roku 1992. Obec se také pravidelně ucházela a uchází o podporu svých akcí v tomto programu a v jejich rámci již uskutečnila několik významných investičních akcí. V letech 1994-2000 realizovala ve spolupráci s Teplicemi nad Metují integrovaný projekt Adršpašsko - teplického mikroregionu. V rámci tohoto projektu obec Adršpach spolu s městem Teplice nad Metují zásadním způsobem změnila po mnoho let nevyhovující zázemí pro stále se rozvíjející turistický ruch především uskutečněním významných akcí, kterými jsou výstavba centrálního parkoviště a hygienického zařízení včetně čističky odpadních vod, rekonstrukce turistických cest s cílem rozptýlit početné skupiny návštěvníků Adršpašských skal i do jiných neméně zajímavých míst obce, výstavba cyklotrasy. Program obnovy venkova předpokládá participaci obyvatel venkova, občanských spolků a sdružení při obnově jejich obce v souladu s místními tradicemi. Podpora je poskytována jako systémová investiční nebo neinvestiční dotace na realizaci schválených akcí. Obec musí mít schválený program obnovy vesnice, aby mohla žádat o dotaci z Programu obnovy venkova.

5.1.3 PUBLIKACE O MIKROREGIONU

O Adršpašsko – teplickém mikroregionu a zvláště o Adršpašských a Teplických skalách, dále o nadřazených celcích jako jsou Kladské pomezí, Broumovsko a Náchodsko vznikla celá řada publikací, turistických a horolezeckých průvodců, cyklistických a turistických map. Informace jsou k dostání též na velké spoustě internetových stránek.

Mezi vydařené obrazové průvodce patří zejména, Adršpach: obrazový průvodce Adršpašskými skalami; Teplice: obrazový průvodce Teplickými skalami od Petry Blahnové a Pavla Lisáka. Dále pak průvodce Adršpach – Teplice: Skalní labyrint od Lubomíra Imlaufa a Stanislava Bohadla, kde jsou k přečtení úryvky z cest různých badatelů a turistů již od 18. století. Texty jsou navíc uváděny v češtině, angličtině, němčině a polštině. Dále spolupráce Petry Blahnové a Pavla Lisáka na průvodci Adršpašské skály: Teplické skály: kapesní průvodce skalními městy, a další průvodce od Lubomíra Imlaufa a Petra Čuhaniče Skalní města severovýchodních Čech: Adršpašské skály, Teplické skály, Jiráskovy skály, Broumovské stěny, Ostaš. Všechny tyto publikace jsou bohatě ilustrovány fotografiemi.

Za příklad kvalitní kapesní turistické mapy může být Adršpašské a Teplické skály turistická mapa vydaná akciovou společností Geodézie ČS roku 2002.

Mikroregion je neodmyslitelně spjat s horolezectvím. Největší lezecká oblast ve střední Evropě si svou rozsáhlostí zaslouží nejednoho horolezeckého průvodce. Teplické skály mají průvodce dva, a sice Teplické skály: horolezecký průvodce: 1. díl, a Teplické skály: horolezecký průvodce: 2. díl, Adršpašské skály mají průvodce hned tři. Adršpašské skály: horolezecký průvodce: 1. díl, Adršpašské skály: horolezecký průvodce: 2. díl, Křížový vrch: horolezecký průvodce.

Turistický region Kladské pomezí se nachází mezi Krkonošemi a Orlickými horami a je zastupován Svazem cestovního ruchu Branka, o.p.s. Tento svaz má za cíl propagaci turistiky v regionu Náchodsko – Broumovsko, vzdělávací a informační činnost, prezentaci regionu, podporu projektů a spolupráci mezi obcemi.

Mezi další svazy, kluby a programy, které podporují propagaci tohoto mikroregionu, patří Region Náchod, Kladské pomezí, Region Broumovsko, Klub českých turistů, CHKO Broumovsko, Svaz cestovního ruchu Branka, o.p.s., Euroregion Glacensis, Evropský fond pro regionální rozvoj, Agentura pro rozvoj Broumovska a další.

Turistické a cykloturistické mapy vydané za podpory těchto svazků, klubů a programů: Náchodsko - krajina magické krásy, Náchodsko - Broumovsko na kole i pěšky, Kladským pomezím na kole i pěšky, 48 výletů za poznáním Kladského pomezí.

V rámci projektu Agentury pro rozvoj Broumovska byl na podporu broumovského regionu vydán stolní kalendář na rok 2014, kde je vyobrazeno Broumovsko, Policko, Stárkovsko a Teplicko na historických pohlednicích. Dalším z projektů tohoto sdružení jsou Broumovské pramínky, vydařená omalovánka s tematickými básničkami o Broumovsku.

Většinu publikací a průvodců o východočeském kraji vydalo nakladatelství Juko. V této souvislosti je třeba zmínit několik turistických průvodců, a sice Adršpašsko – teplické skály a okolí od Pavla Lisáka a Petra Suchánka, Broumovsko a Policko od Jáchyma Kejdana a Georga Guntzela, Náchodsko a Broumovsko opět od Pavla Lisáka a Petra Suchánka.

Podrobné informace o všech publikacích jsou uvedeny v kapitole 10 Přehled literatury a použitých zdrojů.

5.2 PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

5.2.1 GEOLOGIE

Adršpašsko – Teplický mikroregion, jakožto součást Broumovska, prodělal i stejný geologický vývoj již od nejstarších dob, což znamená po více jak 300 milionů let. Nadřazený geomorfologický celek této oblasti je Broumovská vrchovina, která je z hlediska geologické stavby shodná s geologickou soustavou vnitrosudetské pánve, je její součástí a z jedné třetiny se rozkládá na území České republiky, zbývající část vnitrosudetské pánve se nachází na území Polska. Již od mladších prvohor zde probíhal horotvorný proces a utvářel tak krajinu do dnešního tvaru. Pánev byla zaplavena a vyplněna suchozemskými říčními a jezerními sedimenty. Časem se začaly usazovat slepence, pokračovala sedimentace pískovců a jílovců. Přirůstající rostlinná hmota dala za vznik zásobám černého uhlí a břidlic.

V dobách zvýšení mořské hladiny ve světových oceánech nastala rozsáhlá záplava mělkým mořem, což zapříčinilo tvorbu toliko obdivovaných pískovců. Důkazy o mořské záplavě lze nalézt po celé oblasti, a sice v podobě nálezů různých druhů schránek, zkamenělin a otisků mořských mlžů, plžů, hub, rybích šupin, koryšů, žraločích zubů a podobně. Dobrým nalezištěm jsou místní pískovny a lomy. Mělké moře ustoupilo zhruba před devadesáti miliony let. Následovalo alpínské vrásnění. Od ústupu moře je zde trvale souš, to znamená období od třetihor až po současné čtvrtohory.

Masív Adršpašsko – Teplických skal je tvořen hlavně křemennými kvádrovými pískovci, které tektonickým a horotvorným vlivem rozpukaly do skalních kaňonů, roklí a rozsedlin. To dalo za vznik velké členitosti skalního města, kde dodnes probíhají zvětrávací a erozní pochody tvarující skalní útvary.

Půda v mikroregionu je díky pestrému minerálnímu složení vhodná pro zemědělské využití. Výjimku tvoří oblast skalního města, kde je půda písčité a tudíž ponechána lesnímu hospodářství.

5.2.2 HYDROLOGIE

Hlavním tokem Adršpašsko – Teplického mikroregionu je řeka Metuje. Pramení kousek od Adršpašských skal v nadmořské výšce 625 metrů nad mořem. Na území mikroregionu Metuje přibírá Adršpašský potok, Zdoňovský potok a potok Bučnice. V Jaroměři pak ústí do Labe jako jeho levý přítok.

Oblast mikroregionu, stejně jako celá vnitrosudetská pánev, je poměrně bohatá na podzemní vody. Přímo v oblasti Adršpašsko – teplických skal jsou vydatné prameny v Havraním městě, u Spáleného mlýna a v zatopeném lomu v Dolním Adršpachu. Prameny u Spáleného mlýna byly kdysi tak silné, že poháněly vodní mlýn.

V Polické vrchovině, která zasahuje do území mikroregionu, je od roku 1981 vyhlášena „Chráněná oblast přirozené akumulace vod Polická pánev“. Tato oblast je tudíž velmi cenným zdrojem pitné vody pro široké okolí. Navíc je též zdejší voda expedována jako „kojenecká“, což znamená, že musí splňovat velmi přísná kritéria na kvalitu vody.

Turisticky velmi ceněným úkazem v této oblasti je pískovcový lom v Adršpašských skalách. Tento lom vznikl zatopením těžební jámy, ve které se těžil křemitý písek pro výrobu skla. Těžba byla zastavena v sedmdesátých letech dvacátého století z důvodu hrozby kolapsu posledního skalního pilíře. Lom byl zatopen z přírodních vývěrů vod na dně lomu. Vzniklo tak jezero 300 metrů dlouhé a díky nánosům písku na dně pouhých zhruba osm metrů hluboké.

5.2.3 KLIMATOLOGIE

Podnebí Adršpašsko – teplického mikroregionu je v porovnání se zbytkem Broumovské vrchoviny chladnější a drsnější, inklinující spíše k podnebí horskému. Je to dáno vyšší nadmořskou výškou a velkou členitostí terénu. Podle klimatické rajonizace České republiky patří oblast mikroregionu do klimaticky chladné oblasti a rajonu CH 7, viz tabulka „Charakteristiky pro klimaticky chladnou oblast a její rajon CH 7“.

V oblasti mikroregionu převládají západní až severní větry. V zimních obdobích jsou zde časté silné vichřice. Roční srážkové úhrny se pohybují v rozmezí 850 až 1 000 mm, zimní srážkový úhrn pak činí 350 až 400 mm za rok. Letní srážky se často vyskytují v podobě prudkých přivalových dešťů se silnými bouřkami následované povodněmi. Mikroregion a hlavně pak oblast skalního města má oproti zbytku Broumovska nižší průměrné teploty, vyšší počet mrazivých, zamračených a srážkových dnů, vyšší roční úhrn srážek a delší dobu výskytu sněhové pokrývky. Ve skalním městě se sníh drží i do měsíce června.

„Charakteristiky pro klimaticky chladnou oblast a její rajon CH 7“

Tabulku upravil J. Kopecký (2007) dle: Quitt E. (1971)

Počet letních dnů: 10 - 30

Počet dnů s průměrnou teplotou 10 ° C a více: 120 - 140

Počet mrazivých dnů: 140 - 160

Počet ledových dnů: 50 - 60

Průměrná teplota v lednu v °C: - 3 až - 4

Průměrná teplota v červenci v °C: 15 - 16

Průměrná teplota v dubnu v °C: 4 - 6

Průměrný počet dnů se srážkami 1 mm a více: 120 - 130

Srážkový úhrn ve vegetačním období: 500 - 600

Srážkový úhrn v zimním období: 350 - 400

Počet dnů zamračených: 150 - 160

Počet dnů jasných: 40 - 50

5.2.4 VEGETACE

Adršpašsko – teplický mikroregion patří z pohledu vegetace v rámci České republiky ke středně bohaté až chudší oblasti. Vzhledem k chladnému rázu lokality se zde nachází horské a podhorské druhy rostlin. Kromě teploty je toto složení dále ovlivněno rozmanitostí geologického podloží, které je v oblasti skalního města díky kyselému pískovci velmi chudé, naopak ve zbytku mikroregionu díky vápnatým opukám velmi bohaté. Příkladem podhorských a horských rostlin mohou být mléčivec alpský, žluťucha orlíčkolistá, sedmikvítek evropský, vranec jedlový, kapraď podobná, podbělice alpská či žebrovice různolistá. Hojně jsou zde zastoupeny též mechorosty vázané na pískovcové skály a vřesy. Z bylin dominuje kopřiva dvoudomá, ze vzácných druhů pak ostřice Davallova, mochna bahenní nebo vrba rozmarýnolistá. Louky, v minulosti rušené na úkor zemědělství, jsou poměrně bohaté na druhy rostlin. Jedná se hlavně o ovsíkové, smilkové a pcháčové louky.

Druhá polovina 19. století se nese v duchu intenzivního zemědělství a lesnictví, což má za následek zánik spousty cenných stanovišť a společenstev. Nachází se zde též velká spousta maloplošných evidovaných lokalit, což je lokalita, která není vyhlášena přírodní rezervací, přírodní památkou nebo významným krajinným prvkem, ale je to lokalita s dochovanými přírodními společenstvy a výskytem vzácných a ohrožených druhů rostlin. Na území mikroregionu se v současné době nachází Národní přírodní rezervace Adršpašsko – teplické skály, přírodní rezervace Křížová cesta a zhruba 25 evidovaných lokalit.

Lesy jsou z důvodu intenzivního lesnictví tvořeny hlavně smrkovými kulturami, místy s příměsí buků, borovic, modřínů a jedlí. Správa CHKO Broumovsko se snaží o výsadbu listnáčů z důvodu větší odolnosti lesa vůči imisím a z důvodu velké kyselosti půd. Hlavním vlastníkem lesů je stát, který zajišťuje hospodaření prostřednictvím státního podniku Lesy ČR. Zbylými vlastníky je obec Adršpach a město Teplice nad Metují. Lesy jsou součástí přírodní lesní oblasti č. 24, takzvané Sudetské mezihoří, což je vrchovina nacházející se mezi Krkonošemi a Orlickými horami. Z důvodu vysoké polohy, chladného podnebí a velkého větru je oblast vystavována častým lesním kalamitám. Většina lesů v oblasti jsou hospodářského určení. Důležitou skupinou jsou lesy ochranné a lesy zvláštního určení, nacházející se většinou v I. zóně CHKO, hlavně tedy v Adršpašsko – teplickém skalním městě.

5.2.5 FAUNA

Ze zoogeografického hlediska patří Adršpašsko – teplický mikroregion do provincie střeoevropských listnatých lesů. Nejcennější oblastí z hlediska fauny je bezpochyby komplex skalního města, který svou uzavřeností, půdním složením a chladem vykazuje výjimečný klimatický charakter s klimatickou inverzí. Spousta živočišných druhů zde zastoupených potřebuje ke svému životu velmi čisté prostředí. Jsou tím pádem i indikátorem čistoty životního prostředí lokality.

Měkkýši se soustřeďují při řece Metuji, za hlavní zástupce se považují plzák obecný, plamatka lesní, vřetenovka hladká, hlemýžď zahradní, síťovka čistá, skleněnka průsvitná a skelnatka drnová.

Výskyt motýlů je vázán na rozmanitost květeny na loukách. Poměrně velká rozmanitost tudíž dává možnost života babočce paví oko, bělásku zelnému, žluťásku řešetlakovému, otakárku fenyklovému, který je navíc zvláště chráněný. Silně ohroženým druhem zde žijícím je modrásek bahenní.

Podle průzkumů bylo zjištěno, že v Národní přírodní rezervaci Adršpašsko – teplické skály žije kolem osmi set druhů brouků. Nejvíce se vyskytující čeledí jsou střevlíkovití. Dále pak tesaříci a další častý hmyz mravenci rodu *Formica*, kteří jsou zvláště chráněni. Spolu s mravenci pomáhají udržovat ekologickou rovnováhu pavouci, kteří jsou zároveň důležitým indikátorem kvality životního prostředí.

Řeka Metuje je obhospodařována Českým rybářským svazem Teplice nad Metují. Provozuje se sportovní a chovný rybolov. Z rybích zástupců je zde nejčastější pravidelně vysazovaný pstruh obecný, dále mihule potoční a vranka obecná, které jsou též indikátorem čistoty vodního prostředí a patří mezi ohrožené druhy. Častým obyvatelům rybníků a vodních toků je skokan hnědý a ropucha obecná.

Adršpašsko – teplický mikroregion je poměrně bohatý na výskyt plazů. Jedná se o zmiji obecnou, užovku obojkovou a slepýše křehkého. Užovka a slepýš jsou silně ohroženým druhem, užovka bývá často k nalezení u vodních zdrojů a slepýš na polních a lesních cestách, kde je tudíž velmi zranitelným.

Velmi vzácný pták vyskytující se na území mikroregionu je silně ohrožený čáp černý. Dalším ohroženým druhem je jestřáb lesní, krahujec obecný, tůhýk obecný, výr velký a sokol stěhovavý. Výr a sokol jsou významné druhy v rámci Evropského společenství a díky nim bylo na území CHKO Broumovsko vyhlášeno zvláštní chráněné území o rozloze přes devět tisíc hektarů. Káně lesní a kachna divoká se pak vyskytují ve zcela standartní až hojné míře.

Na území mikroregionu žije polovina celorepublikově uváděných druhů savců. Mezi běžně se vyskytující druhy patří prase divoké, srnec obecný, jelen evropský a muflon obecný. Díky množství skalních dutin a jeskyň je běžný výskyt netopýrů, eviduje se až dvanáct druhů, z čehož všechny jsou ze zákona chráněny.

5.3 HISTORICKÝ A KULTURNÍ VÝVOJ

5.3.1 VÝVOJ OSÍDLENÍ OBLASTI

Oblast Adršpašsko – teplického mikroregionu byla již od pravěku vnímána jako nepříznivá a ne zcela vhodná pro osídlení. Její vyšší nadmořská výška a geografická poloha spojená s chladným podnebím a rovněž členitost terénu neposkytovaly příliš vhodné podmínky pro tehdejší nerozvinuté zemědělství. Proto k většímu osídlení těchto končin došlo až v polovině 13. století a to hlavně díky středověké kolonizaci. Do poloviny 14. století však nejsou dochovány téměř žádné písemnosti. Historická listina k založení obce neexistuje. Vznik obce se opírá o písemnosti vztahující se k založení hradu Adršpach. O hradu Adršpach je první prokazatelná zpráva až v návrhu zákoníku Maiestas Carolina, vydaného českým králem a římským císařem Karlem IV. a jenž pochází z let 1348 až 1355. Hrad Adršpach zde byl brán jako základna pro slezskou politiku a důležitý opěrný a pozorovací bod k zajištění hranic mezi sousedy. V tomto zákoníku se uvádí jako nezcizitelný objekt, který může být zastavován. Praxe byla ovšem poněkud jiná. Vlastníkem hradu Adršpach je od roku 1359 uváděn Albert ze Skalice. Poté byl po roce 1368 až 1381 jako vlastník hradu a okolí uváděn Hynek z Dubé a Náchoda. Po smrti krále Václava IV. začala husitská revoluce. Kolem roku 1428 byl hrad dobyt husity. Strategicky položený hrad sloužil husitům k nájezdům do Slezska. Po návratu Zikmunda Lucemburského do Čech se vrátil hrad do vlastnictví pánů z Dubé. Z hradu byly opět podnikány kořistnické výpravy do Slezska, a proto jej slezská knížata roku 1447 vykoupila a nechala zbořit stejně jako hrad Skály, Vízmburk a další pomezí hrady v okolí. Spolu s hradem ovšem nezaniklo adršpašské panství, které i nadále zůstalo v držení pánů z Dubé. Od roku 1534 je vlastníkem panství včetně vesnice Dolní a Horní Adršpach pan Jan z Pernštejna. Kolem roku 1573 jsou uváděny vlastníky obou vesnic Bohdanečtí z Hodkova. Po smrti Alžběty Bohdanecké roku 1587 dědil vsi Horní a Dolní Adršpach její nejmladší syn Adam Abraham z Hodkova. Kolem roku 1590 se pustil do budování svého adršpašského sídla, nynějšího zámku, které se po několika částečných přestavbách dochovalo do dnešních dnů. V 17. století vlastnil panství Adršpach také Albrecht z Valdštejna. V průběhu dvou století se vystřídal několik majitelů zámku a přilehlých pozemků.

Významným krokem pro Adršpach byl přechod velkostatku a zámku v roce 1828 do držení rodu Nádherných. Jan Nepomuk Nádherný jej koupil od Prokopa Hartmana hraběte z

Klarštejna. Jan Nepomuk patřil mezi nejbohatší statkáře v Čechách. Měl široký záběr podnikatelských aktivit a velkou měrou přispěl také na stavbu kostela v Horním Adršpachu. Pod jeho vedením doznalo panství rozsáhlých změn ve prospěch obce. Nádherný se pustil do oprav zámku, obnovil palírnu, zřídil lesnický úřad. Spolufinancoval dobročinné ústavy, financoval potírání cholery a vydržoval lékaře, který zdarma léčil poddané. Nejvyšším rozhodnutím císaře Ferdinanda I. byl Jan Nepomuk Nádherný 15. srpna 1838 povýšen do šlechtického stavu. V roce 1839 předal Jan Nepomuk správu panství Adršpach synovi, ostatní majetek spravoval až do své smrti v roce 1860 sám. Syn Ludvík Karel rozšiřoval hospodářství stejně dobře, jako jeho otec. Realizoval pěstování řepky, jetele, lnu a na svém panství v Dolním Adršpachu zřídil první přadláckou školu v Čechách. V roce 1839 dal opravit a rozšířit zájezdní hostinec, dnes hotel Skalní město. Dalším významným vlastníkem zámku z rodu Nádherných byl Konstantin Ludvík Josef Othmar. V roce 1906 se mladý baron usadil v Adršpachu natrvalo i s manželkou Carolou. Nádherný se pustil do nákladné rekonstrukce vrchnostenského hostince a zaměřil se na výrobu cementárenského zboží. Rozšířil také prádelnu písku. Tím zajistil místním občanům zaměstnání. V roce 1911 nechal zavést do obce vodovod a spolu s manželkou byli aktivními mecenáši mnoha spolkům. Statek včetně zámku byl rodině Nádherných zkonfiskován dle Benešových dekretů.

Adršpašsko – teplický mikroregion je oblast Sudet. V dobách první a druhé světové války byl tudíž velmi choulostivou zónou. Začátkem 20. století tvořili převážnou část obyvatel lidé německé národnosti. Poválečný odsun tedy znamenal odsun většiny původních obyvatel a tím ztráty velké spousty písemností, fotografií, cenností a tradic. Tato doba se dá téměř srovnat s pohusitskou dobou temna. Vylidněná oblast byla dosídlena lidmi české národnosti, zbylý majetek po odsunutých Němcích rozkraden. Zůstat mohli pouze smíšené rodiny a odborníci v lékařství, hornictví, průmyslu či hospodářství. Tak začíná nová éra Adršpašsko – teplického mikroregionu. Na poválečný odsun poukazuje pomník Kříž smíření postavený na Bukové hoře poblíž Teplic nad Metují, kde se odehrála jedna z nejkrvavějších událostí poválečného odsunu Němců v roce 1945.

5.3.2 POČÁTKY HOROLOZECTVÍ

Přestože Adršpašsko – teplické skály byly oblíbenou turistickou destinací již od počátku 18. století, první dochované záznamy o horolezectví z této oblasti jsou až od 20. let 20. století. Prvními horolezci navíc byli Sasové, kteří roku 1923 učinili několik prvovýstupů v oblasti Království. Mezi jejich další prvovýstupy patří nejvyšší skála Adršpašských skal Milenci, dále pak Starostová, Babiččina lenoška a další. O obtížnost výstupových cest, které Sasové zvolili, svědčí i fakt, že trvalo třináct let, než někdo jejich cesty zopakoval. Ve 30. letech 20. století se již začínají objevovat i čeští horolezci z řad místních obyvatel. Byl i založen Lezecký klub místních. Autory řady prvovýstupů z doby od druhé poloviny 20. století jsou Petr Mocek, Stanislav Lukavský nebo Tomáš Čada. V dnešní době funguje Horolezecký oddíl Jiskra Adršpach, který sdružuje novou generaci adršpašských lezců.

Nejznámějšími horolezeckými oblastmi Adršpašsko – teplických skal jsou Království a Podhradí, tedy část mezi prohlídkovým okruhem Adršpašských skal a Starozámeckým vrchem, kde se nachází zřícenina hradu Adršpach, dále Křížový vrch, který se nachází za parkovištěm Adršpašských skal, oblast za pískovnou a oblast prohlídkového okruhu Adršpašských skal, takzvané Město a Himaláj. V Teplických skalách pak Chrámové a Martinské stěny, Sibiř a Záboř.

Kromě Adršpašsko – teplických skal je velmi oblíbenou lezeckou oblastí také Ostaš na Policku. K elitě polických lezců patří i Miroslav Šmíd, zakladatel proslulého Mezinárodního horolezeckého filmového festivalu v Teplicích nad Metují. Kromě několika knih a filmů o lezení má na svém kontě spousty prvovýstupů a sólových výstupů, byl i průkopníkem paraglidingu. Roku 1993 tragicky zahynul v Yosemitešském národním parku při sólo výstupu na Lost Arrow Spire.

První neoficiální ročník Mezinárodního horolezeckého filmového festivalu se konal roku 1980 v Teplicích nad Metují. Festival měl takový úspěch, že rok na to se z něj zakladatelé a organizátoři rozhodli učinit festival oficiální. Roku 2014 proběhne již 31. ročník tohoto festivalu.

5.3.3 POČET A STRUKTURA OBYVATELSTVA

Při sčítání občanů v obci Adršpach v roce 1939 bylo napočteno 659 obyvatel v Horním Adršpachu a 584 obyvatel v Dolním Adršpachu, dohromady tedy 1 243 obyvatel. K 31. 10. 2013 bylo v Horním a Dolním Adršpachu nasčítáno celkem 498 obyvatel. Z toho 238 žen, 260 mužů, 28 dětí do šesti let, 38 studentů do osmnácti let a 118 seniorů, z toho 314 produktivních občanů. Nezaměstnanost v obci Adršpach činí z uvedených 314 produktivních občanů 3,5 %, což znamená jedenáct nezaměstnaných občanů.

Město Teplice nad Metují hlásí k 1. 1. 2013 na svých deseti katastrálních územích a šesti městských částech 1 692 obyvatel. Z toho 825 žen, 867 mužů, 236 dětí a 461 seniorů. 995 občanů je v produktivním věku. Nezaměstnanost ve městě Teplice nad Metují je vyšší než v obci Adršpach, a sice 8,71 %.

Národnostní složení je podobné v celém mikroregionu, v drtivé většině převládá česká národnost, pak slovenská, polská a německá. Toto složení je dáno polohou a historií mikroregionu, kdy ještě zkráj 20. století byli obyvatelé z velké části německé národnosti, po poválečném odsunu došlo k osídlení vylidněné oblasti českou populací. Mikroregion z velké části sousedí s Polskou republikou, proto je logické polské zastoupení obyvatel a Slováci jsou zde již z dob Československé republiky.

5.3.4 SPORTOVNÍ A KULTURNÍ VYŽITÍ

Sportovní vyžití je v obou obcích zajištěno sportovní halou. Adršpašská hala disponuje lezeckou stěnou, náčiním na stolní tenis, basketbal a posilovnou. Město Teplice nad Metují má haly dvě, a sice jedna v objektu základní školy, která je vybavena gymnastickým nářadím, a druhá ve víceúčelovém sportovním areálu vystavěném za podpory Evropské unie, Regionálního operačního programu NUTS II Severovýchod. Hala byla slavnostně otevřena roku 2009. Celková proinvestovaná částka ve výši 25 miliónu Kč odpovídá velkému objemu nabízených sportovních aktivit. K dispozici jsou tři tenisové kurty, dále se zde může hrát fotbal, házená, florbal, badminton. Samostatně jsou prostory na squash, fitness a stolní tenis. V Horním Adršpachu se též nacházejí tenisové, nohejbalové a volejbalové kurty, ovšem bez možnosti celoročního použití. V mikroregionu se nachází několik fotbalových hřišť, z čehož nejkvalitnější a největší je v Teplicích nad Metují. Město dále disponuje v letních měsících letním koupalištěm a v zimních SKI areálem se sjezdovkou a umělým zasněžováním.

Celý mikroregion je v zimních měsících propojen strojově upravovanou sítí tras na běžecké lyžování, v Dolním Adršpachu pak je udržovaný SKI areál běžeckého lyžování využitelný jak na klasiku, tak i na bruslení. Celý mikroregion je dále propojen cyklistickými trasami s tím, že v informačních centrech jsou zdarma k dostání jak propagační materiály a brožury s tipy na výlety po celém mikroregionu a Broumovsku, tak turistické a cyklistické mapy. V letních měsících navíc od května do září jezdí po Královéhradeckém kraji cyklobusy, které v pravidelných intervalech projíždějí i tímto mikroregionem.

Sportovní aktivity a sportovní areál v obci Adršpach zajišťuje tělovýchovná jednota TJ Jiskra Adršpach, v Teplicích nad Metují pak tělovýchovná jednota TJ Slavoj Teplice nad Metují. Kromě svátečních a vánočních turnajů ve stolním tenise, volejbale, basketbale a dalších se v obci Adršpach a Teplicích nad Metují pravidelně pořádají celoroční turnaje v tenise, volejbale a fotbale. K turnajům s již dlouholetou tradicí patří volejbalový turnaj O pohár starostky Adršpachu, Vánoční trojboj, tenisový turnaj Masters. Obec Adršpach se účastní též soutěží v rámci náhodského okresu, jako například atletické a gymnastické závody.

Akce, které přesahují svou návštěvností a publicitou mikroregion jsou Teplicko – adršpašská třiatřicítka, což je pochod skalami Adršpašsko – teplického skalního města s možností volby různé délky trasy a pořádaný Občanským sdružením Spolek RADOST. Dále pak běžecký

závod Adršpašskými skalami Ádrkros, běžecký závod Teplickými skalami Bufo Cross a několikafázový cyklistický závod Specialized Rallye Sudety Tour.

Mikroregion je z hlediska svých přírodních podmínek vhodný zvláště pro sportovní vyžití, proto se zde pořádá více sportovních než kulturních akcí. Ze sportovních – kulturních akcí je třeba zmínit věhlasný Mezinárodní horolezecký filmový festival pravidelně konaný na konci srpna v Teplicích nad Metují. Jedná se o festival filmů, dokumentů a přednášek s horolezeckou tematikou, k němuž jsou přidruženy soutěže v lezení. Festival je provázen hudebním doprovodem a doplněn prodejem lezeckého vybavení. Roku 2013 proběhl již 30. jubilejní ročník tohoto festivalu.

Z kulturních akcí je třeba zmínit Teplickou rockovou noc, což je hudební open air festival konaný v Teplicích nad Metují. V témže městě organizuje Český zahrádkářský svaz pravidelné Regionální zahrádkářské výstavy a fotbalový oddíl TJ Slavoj Teplice nad Metují Sportovní ples. V obci Adršpach pořádá každoročně věhlasný Hasičský ples Sbor dobrovolných hasičů Adršpach.

Nepravidelně se v Teplicích nad Metují konají divadelní představení v místním kulturním domě bývalého kina. Obec Adršpach pořádá kulturní zájezdy pro seniory. V roce 2014 to byl například zájezd do Národního divadla v Praze na divadelní představení Naši furianti.

5.4 HOSPODÁŘSTVÍ A PRŮMYSL

5.4.1 PRACOVNÍ PŘÍLEŽITOSTI

V obci Adršpach působí firma Continental Automotive Czech Republic s.r.o., která vyrábí pro automobilový průmysl čerpadla, trysky a rozvodné hadice do ostřikovačů a čelních skel pro většinu druhů světových značek aut včetně Škoda Auto a.s. Tato firma je největším zaměstnavatelem na Broumovsku s počtem zhruba tisíc zaměstnanců. Dalším místním zaměstnavatelem je firma Technické služby Adršpach s.r.o., jejímž stoprocentním majitelem je Obec Adršpach. Zaměstnává jedenáct zaměstnanců trvale a od dubna do října třicet pět sezónních pracovníků. Technické služby Adršpach zajišťují provoz parkoviště a provoz prohlídkového okruhu Adršpašských skal. Na základě uzavřené smlouvy s obcí zajišťují také údržbu místních komunikací a veřejné zeleně. Podnikatelské aktivity obce jsou spojeny především s turismem v turisticky velmi atraktivní oblasti. Část občanů se zaměřila na rekonstrukci nebo výstavbu rodinných domů s možností poskytovat ubytování pro turisty. Většími poskytovateli ubytování jsou penziony Adršpach, Karabina, penzion U Bicanů. Dále hotely Javor a Lesní Zátíší. Další možnosti ubytování nabízejí různé apartmány ve stávající zástavbě, či chalupy a chatky využívané k rekreačním účelům.

Provozovatelem Teplických skal je město Teplice nad Metují. I zde se nachází velký počet ubytovacích kapacit, jako jsou Pensiony Skály, Podskalí, Výsluní, St. Florian, U skalního potoka, Pod Ozvěnou a další z řad místních ubytovatelů. V západní části města se nachází autokemp a další pak v těsné blízkosti Teplických skal. V turistických průvodcích jsou uvedeny v daleko širším objemu všichni podnikatelé, kteří poskytují služby se širokou nabídkou ubytování v celém mikroregionu a okolí.

5.4.2 BYTOVÝ FOND V OBCI

Obec Adršpach má ve svém vlastnictví celkem 39 bytů, které byly rekonstruovány v letech 2000 až 2002. Po ukončení povinné vojenské služby byl například zcela přestavěn objekt bývalých kasáren, kde vzniklo dvacet bytů. Získaly se tak byty I. kategorie o velikosti 3+1, 2+kk a garsonky. Žádostí o byt je v současné době zaregistrováno devět. V územním plánu jsou určené dvě lokality pro bytovou výstavbu, a sice v Horním Adršpachu nad bývalými kasárnami, kde má být deset rodinných domů. Výstavba inženýrských sítí se má realizovat v roce 2014 až 2015. Výměra záboru pro výstavbu představuje 0,78 hektaru. V Dolním Adršpachu je určená plocha pro výstavbu za vilami směrem ke Křížovému vrchu, se zábohem pozemku 1,82 hektaru a počtem rodinných domů dvanáct až čtrnáct.

Město Teplice nad Metují hlásí pro rok 2011 čtyři dostavěné obecní byty.

Obecně platí, že větší zájem o stavební parcely, nemovitosti a byty je v obci Adršpach, ať už kvůli větším pracovním příležitostem nebo atraktivnější lokalitě.

5.4.3 OBČANSKÁ A TECHNICKÁ VYBAVENOST

V Horním Adršpachu je mateřská školka s počtem dvaceti dětí. Základní škola v Dolním Adršpachu byla zrekonstruována v roce 2011 až 2012 a je prozatím uzavřena pro nedostatek žáků. Předpoklad otevření školy je v září 2014, pokud nastoupí alespoň šest žáků. Děti z Adršpachu dojíždějí do základní školy v Teplicích nad Metují, kde je škola pokrývající první až devátý stupeň základní školní docházky. Město též disponuje mateřskou školou a Střední školou hotelnictví a společného stravování.

Zdravotní péče pro obec Adršpach je zajištěna ve zdravotním středisku v rekonstruovaném vojenském objektu v Horním Adršpachu. Do zdravotního střediska dojíždí praktický lékař, dětský lékař a stomatolog. V Teplicích nad Metují ordinuje stálý praktický lékař, dětský lékař, zubní lékař a je tam i lékárna.

Domov pro seniory byl v Teplicích nad Metují zrušen. Sociální péče pro seniory je pro obec Adršpach zajištěna terénní pracovníci z Teplic nad Metují.

Bankovní služby poskytuje nejbližší pobočka České spořitelny v Teplicích nad Metují, kde je pro občany k dispozici i bankomat.

Policie České republiky sídlí ve městě Teplice nad Metují a zajišťuje policejní služby pro celý mikroregion.

Jak v obci Adršpach, tak ve městě Teplice nad Metují se nalézají Česká pošta, veřejná knihovna, kostel, hřbitov a Sbor dobrovolných hasičů. Z hlediska místních potřeb je zajištěna i základní obchodní síť.

Kostel v Horním Adršpachu nese název kostel Povýšení sv. Kříže a v 19. století byl celý přestaven na zděný kostel majitelem adršpašského panství Janem Nepomukem Nádherným. Teplice nad Metují disponují dvěma kostely, a sice kostel sv. Vavřince a poutní kostel Panny Marie Pomocné. Oba byly postaveny již v 18. století. Původní význam se vrací také některým místům necitlivě poničeným či zlikvidovaným po odsunu sudetských Němců. Příkladem je obnovený hřbitov v Horním Adršpachu.

Adršpašsko – teplický mikroregion se nachází v Chráněné oblasti přirozené akumulace vod Polická pánev, tudíž je zde předpoklad pitné vody velmi vysoké kvality. Jedná se o vodu s nízkou mineralizací. Ta je dodávána z obecního vodovodu a pro komerční účely stáčená do

lahví pod značkou Toma Natura v továrně sídlící v Teplicích nad Metují. Tato voda dokonce splňuje limity pro takzvanou kojeneckou vodu, což je voda nejvyšší kvality vhodná i pro kojence.

V Horním Adršpachu byla v roce 1993 až 1994 postavena oddílní kanalizační síť. Odpadní vody jsou kanalizací odváděny do mechanicko – biologické čistírny odpadních vod. V Dolním Adršpachu není vybudována kanalizační síť ani centrální čistírna odpadních vod. Obec ale požádala o dotace a na základě získaných dotací ve výši 70 milionů Kč začne s výstavbou kanalizace a centrální čistírny odpadních vod v roce 2014 s tím, že s kolaudací je počítáno v červnu 2015. V Horním Adršpachu také proběhne intenzifikace stávající čistírny odpadních vod souběžně s výstavbou čistírny odpadních vod v Dolním Adršpachu. Město Teplice nad Metují je vybaveno jak kanalizací, tak čistírnou odpadních vod.

Telekomunikační služby obce Adršpach vlastní rovněž kabelovou televizi, která byla zavedena v roce 1998. Současná nabídka 21 programů je pro občany dostačující. Kabelovou televizi využívá zhruba 86 % domácností. Dále je v obci internet WIFI, který je v provozu od roku 2002. V roce 2013 došlo k technické modernizaci sítě, a tím byla navýšena stávající konektivita z 30 Mbit na 50 Mbit. V obci Adršpach stejně jako v Teplicích nad Metují je pokrytí všemi stávajícími mobilními operátory.

Zásobování elektrickou energií pro celý mikroregion je prostřednictvím vedení z Police nad Metují. Do budoucna se počítá s posílením transformačního výkonu realizací nových elektrických stanic 35/0,4 KV. Rozvod systému je řešen nadzemním vedením a bude rozšiřován dle potřeby k navrhované zástavbě.

Plynofikace v obci Adršpach není realizována ani navrhována. Teplice nad Metují disponují plynofikací obce.

Silniční doprava přes obec Adršpach je vedena silnicí III/30110, která umožňuje propojení na Teplice nad Metují a Chvaleč. Na ni je napojena silnice III/31016, umožňující propojení na silnici II/301 Police nad Metují a Trutnov. Autobusovou dopravu zajišťují dopravci CDS, Osnado a P-transport Broumov. Železniční doprava je zajištěna regionální tratí č. 047 Teplice nad Metují – Trutnov. Četnost spojů veřejné autobusové a železniční dopravy je pro občany dostačující.

5.4.4 ÚZEMNÍ LIMITY V NÁVAZNOSTI NA INVESTIČNÍ ZÁMĚRY

V roce 1990 se obec Adršpach osamostatnila od města Teplice nad Metují. Nechala si vypracovat urbanistickou studii, která kopírovala podklady z původního společného územního plánu z Teplic nad Metují v době sloučení, ale již vymezila území pro investiční záměry obce. Obec má dvě katastrální území, a sice Dolní a Horní Adršpach. V Dolním Adršpachu bylo vyčleněno území pro výstavbu centrálního parkoviště na kapacitu 350 osobních aut a 25 autobusů z důvodu nedostatku parkovacích míst v turisticky atraktivní oblasti Adršpašských skal. Výstavba se realizovala v roce 1996.

V Horním Adršpachu byla navržena plocha pro výstavbu kanalizace a mechanicko – biologické čistírny odpadních vod. Důvodem výstavby byla velká koncentrace lidí v daném území. V tehdejší místní závodě PAL a.s. bylo zaměstnáno zhruba 350 zaměstnanců, dále zde byla vojenská kasárna s asi 250 vojáky a kolem tří set místních občanů. Výstavba kanalizace a čistírny odpadních vod se realizovala v letech 1993 a 1994.

V roce 1998 byl velký tlak občanů, kteří byli vlastníky restituovaných nebo koupených pozemků, na zpracování nového územního plánu obce. V roce 1999 bylo schváleno a zadáno vypracování nového územního plánu obce. Pořizovatelem byla obec, zhotovitel URBAPLAN s.r.o., Hradec Králové. Zastupitelstvo určilo územní limity v návaznosti na investiční záměry. Pro Dolní Adršpach byly určeny nové plochy staveb pro rodinnou rekreaci pouze v intravilánu obce na bývalých stavebních parcelách z důvodů vysokých finančních nároků na výstavbu inženýrských sítí mimo intravilán obce. Nově se rozšířila budoucí zástavba katastrálního území o 1,82 ha. Zde se počítá s výstavbou 10 až 12 rodinných domů. V Horním Adršpachu byla vyčleněna část území na bytovou výstavbu nad bývalými kasárny s výměrou 0,78 ha. V roce 2008 rozhodlo zastupitelstvo obce aktualizovat územní plán obce. Ten byl zrealizován v letech 2009 a 2010. Zpracovatelem byla firma SURPMO, a.s., Hradec Králové. Územní plán Adršpach přebírá hranice zastavěného území z platné územně plánovací dokumentace. Navrhuje hlavní, přípustné, případně podmíněné funkční využití nových ploch a jejich uspořádání včetně stanovení základní regulace. Vymezuje hranice zastavitelných ploch a ploch přestavby. Plochy pro výstavbu a rozvoj obce byly navrženy tak, aby vzniklo co nejméně negativních dopadů na životní prostředí.

5.5 CESTOVNÍ RUCH

5.5.1 POČÁTKY TURISMU

První průkopníci turistiky začali objevovat krásy Adršpašsko – teplických skal kolem roku 1700. Nejstarší vyobrazení Adršpašských skal je datováno k roku 1739. Mezi významné osobnosti, které tyto skály navštívili, patří Johann Wolfgang Goethe v létě roku 1790. Goethe nakreslil do svého skicáku několik kreseb skal, které jsou dnes součástí výmarských sbírek. Jeho busta zdobí vchod k Velkému vodopádu v Adršpašských skalách. Z dalších významných osobností z historie je třeba jmenovat polského krále Fridricha Augusta, hraběte Šporka z Kuksu, císaře Josefa II., rakouského císaře Karla. V polovině 19. století začali majitelé panství budovat síť turistických stezek, zpřístupnili skalní město pomocí schodů, žebříků a lávek. Pořádali se první organizované výpravy vedené průvodcem, za což se vybíralo vstupné. Už roku 1857 fungovala projížďka na lodičkách na jezírku, která je atrakcí dodnes. Na Ozvěně bylo dokonce možné si zakoupit vyvolávání ozvěny střelbou z děla či troubením na lesní roh. Adršpašsko – teplické skály byly vyhlášeny národní přírodní rezervací v roce 1933.

5.5.2 PROHLÍDKOVÉ OKRUHY

Turisté jsou již při vstupu do skalního města upozorněni na dodržování podmínek v přísně chráněném území. Platí zde zákaz kouření na prohlídkovém okruhu, zákaz chození mimo značené cesty a další. Každý návštěvník může obdivovat krásu skal z turistického okruhu. Skalní město je členěno na tři turistické okruhy a vzájemně propojeno stezkou vedoucí Vlčí roklí.

Adršpašské skály mají jeden a půl kilometrový modrý okruh vedoucí kolem Adršpašského jezírka a tři a půl kilometrový zelený okruh, který vede hlavním prohlídkovým okruhem až k Velkému vodopádu a projížděce na lodičkách. Na tomto okruhu se nacházejí známé skalní útvary jako Homole cukru, Gotická brána, Sloní náměstí, Malý a Velký vodopád, jezírko s projížděkou na lodkách s výkladem převozníků. Cestou zpět Novou partií jsou k vidění Milenci, Velké panorama, Starosta a Starostová, věhlasná Myší díra pouze půl metru široká následovaná Ozvěnou. Za ozvěnou se okruh napojuje na svůj začátek. Adršpašské skály nabízejí průvodcovskou službu skupinám větším dvaceti osob. Prohlídky jsou vedeny v českém, anglickém, polském a německém jazyce.

Teplické skály mají šest a půl kilometrový modrý okruh, na kterém je k vidění zřícenina hradu Střmen s vyhlídkou, impozantní Chrámové skály a ledopády v zimě. Stezka Vlčí roklí spojující obě skalní města je zhruba tři kilometry dlouhá a je značena žlutou barvou.

V letní sezóně bývá prohlídkový okruh skal značně přetížen, je zde proto snaha rozptýlit návštěvníky do jiných částí mikroregionu. Hned dvěma příklady velmi kvalitních turistických stezek přímo v obci Adršpach jsou Křížový vrch a zřícenina hradu Adršpach na Starozámeckém vrchu.

Cesta na Křížový vrch, který se tyčí do výšky 667 metrů nad mořem, je lemována čtrnácti litinovými deskami zasazenými ve skalách. Na vrcholu se nachází velký železný kříž z roku 1857 a překrásná vyhlídka.

Zřícenina skalního hradu Adršpach na Starozámeckém vrchu pochází z roku 1447. Opět se zde nachází krásná vyhlídka do širokého okolí, tentokrát z jiného úhlu pohledu a tudíž originální. Zřícenina se tyčí do výšky 681 metrů nad mořem.

5.5.3 STÁVAJÍCÍ VYBAVENÍ PRO CESTOVNÍ RUCH

Skalní města jsou propojena cyklostezkou ze zpevněného písku dlouhou dva kilometry. Stezka vede souběžně s hlavní silnicí vedoucí z Adršpachu do Teplíc nad Metují a zajišťuje tak bezpečnost pro cyklisty i pěší a rovněž odlehčuje dopravní tepně. U obou skalních měst jsou vybudována v blízkosti vstupu do skal velkokapacitním parkovištěm pro autobusy a osobní auta. Dále pak sociálním zařízením a stánkovým areálem poskytujícím prodej občerstvení a suvenýrů. Občerstvit se je možné i v početných restauracích a hospodách.

Adršpašské skály mají turistické informační centrum v blízkosti vstupu do skal. Turistické informační centrum Teplíc nad Metují se nachází v centru města. Obě disponují velkým množstvím propagačních materiálů, tištěných průvodců, turistických a cyklistických map. Dále poskytují informace o ubytování, dopravě, památkách a atrakcích v celém mikroregionu a okolí. Pracovníci obou informačních center jezdí na různé veletrhy doma i v zahraničí zaměřené na cestovní ruch. Již přes 10 let se jezdí na Regiontour do Brna, kde je mikroregion prezentován aktualizovaným propagačním materiálem. Osobní účast a široká nabídka materiálů je velkým přínosem propagace skal. Obě turistická informační centra spolupracují s Dobrovolným svazkem obcí Broumovsko a Dobrovolným svazkem obcí Policko.

Turisté mohou za úplaty využívat sportovní areály obce Adršpach a Teplíc nad Metují. Dále pak bezplatně běžecký SKI areál v Dolním Adršpachu, za poplatek SKI areál v Teplících nad Metují. Místní specialitou jsou projížďky na koních, které poskytuje hned několik provozovatelů. V letní sezóně nabízí město Teplice nad Metují koupaliště provozované v režimu přírodního koupaliště, což znamená, že se voda se čistí přes pískové filtry bez využití bazénové chemie.

Celé skalní město je celosvětově proslulé též z pohledu horolezectví. Každý, kdo je členem Českého horolezeckého svazu a má potřebné vybavení a zkušenosti, může využívat skály k lezení. Pro ostatní je zde možnost si kurz lezení zakoupit.

U parkoviště v Adršpašských skalách jsou dva velké dřevěné přístřešky se stoly a lavicemi, které slouží jako odpočinkové místo pro turisty. Tento prostor je dobře udržován místní firmou Technické služby Adršpach, která spravuje i celý okruh a je vybaven herními prvky pro děti.

5.5.4 POZITIVNÍ A NEGATIVNÍ DOPADY CESTOVNÍHO RUCHU

Adršpašsko – teplický mikroregion je národní přírodní rezervace a území chráněné krajinné oblasti Broumovsko. Skalní města jsou všeobecně považována za velmi citlivý ekosystém. Je proto obzvlášť důležité chránit a pečovat o přírodu a životní prostředí v tomto kraji.

Na celém okruhu skalního města platí zákaz chození mimo vyznačené stezky. To proto, že hrozí poničení vegetace a eroze půdy. Může navíc docházet k rušení zvěře. Známý je případ zákazu lezení v určité oblasti skal vydaném správou Chráněné krajinné oblasti Broumovsko kvůli hnízdění ohrožených ptáků. Na turistických a cyklistických stezkách často zahynou silně ohrožené druhy plazů jako například slepýš, který se nejčastěji vyskytuje právě na polních a lesních cestách.

Významný zdroj znečištění ovzduší se v mikroregionu nenachází, jediný problém může představovat sezónní zvýšený automobilový provoz. Na okruhu skalního města platí zákaz kouření.

V rámci zachování stávajícího krajinného rázu a jeho kulturních a přírodních hodnot probíhá veškerá nová výstavba pod přísným dohledem a schvalováním dotčených orgánů státní správy, například správy Chráněné krajinné oblasti Broumovsko, i významných firem působících v dané oblasti, jako jsou Vodovody a kanalizace, Telecom, Východočeské energetické závody a další.

Z hlediska vodních zdrojů leží mikroregion ve velmi významné oblasti chráněné přirozené akumulace vod Polická pánev. Je zde proto kladen velký důraz na dodržování nařízení ohledně provozu parkovacích, rekreačních, stravovacích a hygienických zařízení.

Cestovní ruchu přináší do mikroregionu finance toliko potřebné k rekonstrukci kulturních a historických památek, zvýšení životní úrovně obyvatel, zlepšení dopravní infrastruktury a lepší nabídce služeb. Příliv financí též pomáhá s ochranou přírody. S větším počtem návštěvníků roste možnost čerpat dotační programy a vytvářet finanční fondy na ochranu životního prostředí.

5.5.5 SWOT ANALÝZA

Silné stránky

Velká atraktivita území, kvalitní životní prostředí, absence velkých znečišťovatelů životního prostředí, velké množství značených turistických a cyklistických stezek, dostatek ubytovacích a stravovacích zařízení, kvalitní sportovní zázemí, existence spolků a svazků obcí podporujících společnou spolupráci a rozvoj venkova.

Slabé stránky

Velké ekologické zatížení oblasti v letní sezóně, časté lesní kalamity a následná půdní eroze, nadměrná výsadba smrkových monokultur, chybějící náhradní aktivity a program v případě špatného počasí.

Příležitosti

Ekologické zemědělství, agroturistika, výstavba naučných stezek, environmentální rozvoj venkova, prohloubení spolupráce obcí v rámci mikroregionu a okresu, obnova historických památek, rozvoj zázemí pro zimní sporty.

Hrozby

Pokračování ve výsadbě smrkových monokultur, nepřipravenost územní samosprávy a podnikatelských subjektů na čerpání finančních prostředků z programů a fondů Evropské unie, neekologické zemědělství, neekologické chování podnikatelských subjektů nabízející stravovací a ubytovací služby.

6 MAPOVÁNÍ MIKROREGIONU A JEHO OKOLÍ

6.1 VLASTNÍ TERÉNNÍ VÝZKUM

Hlavní část této práce spočívá ve vlastním terénním výzkumu, založeném na mapování celého Adršpašsko – Teplického mikroregionu a jeho okolí, tím myšleno Broumovsko. Postřehy a výsledky jsou konzultovány se zaměstnanci obce Adršpach a obce Teplice nad Metují, zaměstnanci Technických služeb Adršpach a Technických služeb Teplice nad Metují a zaměstnanci CHKO Broumovsko. Postřehy ohledně vybavenosti a nabídky služeb byly též zkonzultovány s podnikateli v mikroregionu podnikajícími nebo podnikat chtějícími.

V této části práce jsou kapitoly členěny podle toho, zda je trasa určena pro pěší, cyklisty nebo oboje, dále podle časové a fyzické náročnosti, možností dopravy a počítá i s různou návazností tras na sebe. Trasy jsou řádně změřeny co do délky a obtížnosti, proloženy vlastní fotodokumentací a ukotveny mapovým podkladem. Dále je ještě zmíněna jejich vytíženost z hlediska návštěvnosti a vybavenosti z hlediska poskytovaných služeb. Samostatná kapitola se pak zabývá tipy na výlety po Broumovsku jako celku, přičemž navazuje na mikroregion, ovšem ten jako samotný již nezmiňuje.

6.1.1 VÝLETY PO SKALNÍM MĚSTĚ

Jak již bylo řečeno, skalní město Adršpach má dva okruhy, jeden a půl kilometrový modrý okruh kolem pískovny a hlavní tří a půl kilometrový zelený okruh. Teplické skály mají jeden okruh, a sice šest a půl kilometrový modrý. Obě skalní města spojuje zhruba tři kilometry dlouhá stezka Vlčí roklí značená žlutou barvou.

Obrázek 1 Adršpašské jezírko atypický pohled z vrchu

Obrázek 2 Starosta a Starostová

Tam, kde končí Adršpašské skalní město a začíná stezka do Teplických skal, je možné se odpojit a vydat se po lesní pěšině k pramenu řeky Metuje. Ten vyvěrá ze skalní soutěsky zhruba kilometr a půl od této křižovatky.

Obrázek 3 Skalní soutěska pramenu řeky Metuje

Obrázek 4 Pramen řeky Metuje

Krásnými turistickými stezkami s vyhlídkami mimo prohlídkový a v letní sezóně značně přetížený adršpašský okruh, jsou stezky na zřícenině hradu Adršpach a Křížový vrch.

Cestu na Křížový vrch lemuje čtrnáct litinových desek zasazených ve skalách. Vrchol zdobí velký železný kříž z roku 1857 a vyhlídka na zříceninu hradu Adršpach, Zdoňov a Krkonoše. Cesta vede od parkoviště a je asi jen jeden kilometr dlouhá, ovšem s poměrně velkým převýšením a dřevěným schodištěm, s čímž musí návštěvníci počítat.

Obrázek 5 Cesta na Křížový vrch

Obrázek 6 Cesta z Křížového vrchu

Obrázek 7 Železný kříž na vrcholu Křížového vrchu

Zřícenina hradu Adršpach se nachází na Starozámeckém vrchu v nadmořské výšce 681 metrů. K vidění jsou pozůstatky hradu Adršpach a opět je zde zbudovaná vyhlídka, ze které je vidět Křížový vrch a skalní město Adršpach. Ke zřícenině vede asfaltová cesta, buď podél skal takzvaným Havraním městem, nebo lze odbočit z hlavní cesty u hospody U Tošováka směr Horní Adršpach a Trutnov.

Obrázek 8 Informační tabule Zřícenina hradu Adršpach

Obrázek 9 Pohled na skalní město ze zříceniny hradu Adršpach

6.1.2 VÝLETY PO MIKROREGIONU

Zajímavým cílem pro návštěvníky mikroregionu jsou Jiráskovy skály ležící na jižním okraji Teplických skal. Jako výchozí bod pro výlety můžeme brát zámek Bischofstein, který v minulosti sloužil jako rezidence královehradeckých biskupů. Nyní je to rekreační zařízení s možností stravování a ubytování. Hned vedle něj se nachází Černé jezero a nad ním zřícenina hradu Skály z konce 14. století. Na té byla zřízena vyhlídka, ze které lze vidět Ostaš, Náchodsko, Orlické hory a polské Stolové hory.

Obrázek 10 Zřícenina hradu Skály s vyhlídkou

Obrázek 11 Vyhlídka ze zříceniny hradu Skály na Ostaš

Obrázek 12 Vyhlídka ze zříceniny hradu Skály na Orlické hory

Asi dva kilometry od Bischofsteinu leží nejvyšší vrchol celého mikroregionu zvaný Čáp. Odtud se lze napojit na cestu, vedoucí přes Kraví horu až ke vstupu do Teplických skal nebo se rovnou vstoupit na modrý okruh Teplických skal, který vede necelé dva kilometry pod vrcholem Čáp. Ze samotného vrcholu je působivý téměř panoramatický výhled na Ostaš, Náchodsko, Orlické hory, polské Stolové hory a na druhé straně Krkonoše.

Obrázek 13 Pohled z vrcholu Čáp na Orlické hory

Obrázek 14 Vrchol Čáp

Blízko Teplic nad Metují na Bukové hoře se nachází pomník Kříž smíření. Tento pomník poukazuje na poválečný odsun Němců v roce 1945 a má symbolizovat právě ono usmíření mezi národy.

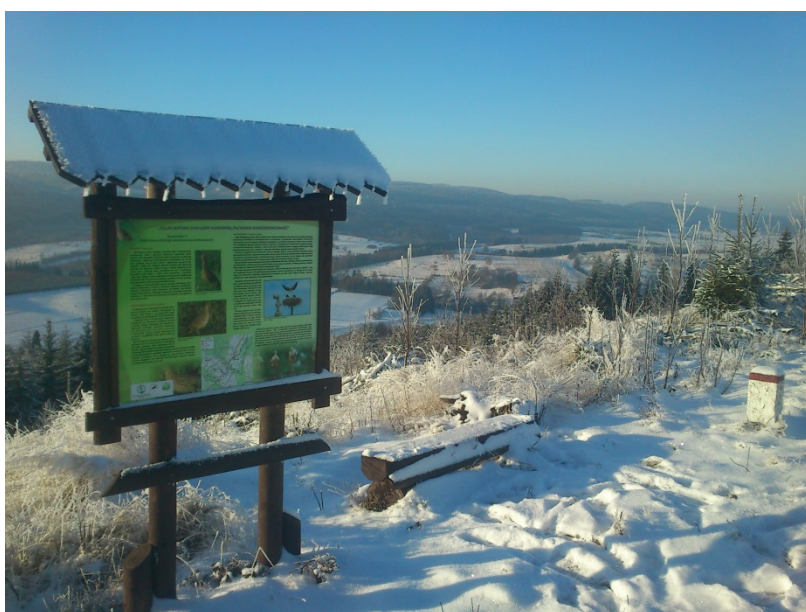

Obrázek 15 Kříž smíření

Mikroregion hraničí na severozápadě s Polskou republikou. Po hranicích se táhne zeleně značená turistická stezka, která mívá obce Horní Adršpach a Zdoňov. Vede tudy i nově polská naučná stezka zbudovaná Klubem Przyrodników. Celá stezka je navíc místo tradičních turistických značek značena znakem čápa na stromech. Hranice mezi oběma státy teď tedy vytváří cesta s lavičkami vybavená čtrnácti naučnými přírodovědnými tabulkami s mapou.

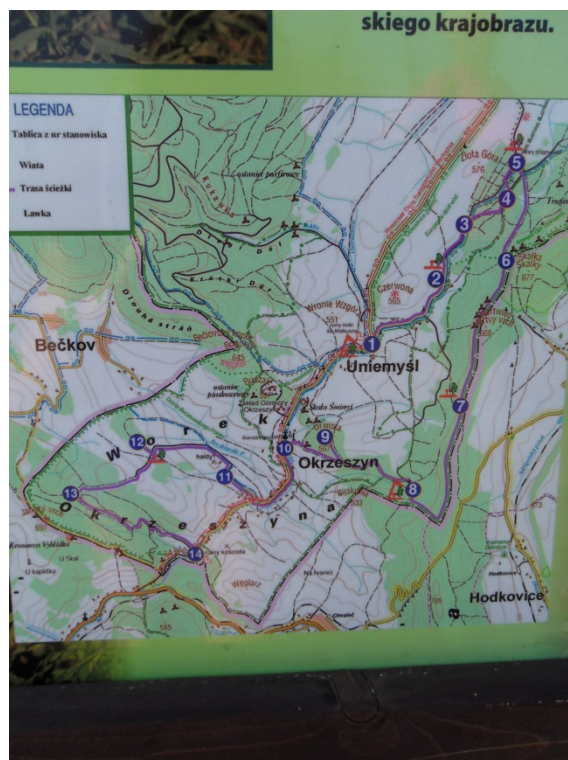
Obrázek 16 Pohled na informační tabuli a hraniční patník

Obrázek 17 Pohled na informační tabuli a hraniční patník v zimě

Obrázek 18 Turistické značení - znak čápa na stromě

Obrázek 19 Detail mapy na informační tabuli

6.1.3 VÝLETY PO BROUMOVSKU

Broumovsko je kromě přírody známé i barokními církevními památkami. K nejnámějším patří především Broumovský klášter náležející benediktínskému řádu. Klášter je od roku 1995 zapsán v seznamu národních kulturních památek České republiky. Vznik kláštera se datuje již do 14. století, kdy byl jako první postaven klášterní kostel sv. Vojtěcha. Později se klášter rozrostl o klášterní školu, pozdější gymnázium, jehož absolventem byl například Alois Jirásek. V klášteře se nalézá knihovna se zajímavými historickými svazky. Budovy obklopuje klášterní zahrada. Nyní je celý komplex podrobován rozsáhlé rekonstrukci a je zařazen do Programu záchranu architektonického dědictví České republiky Ministerstva kultury.

Obrázek 20 Broumovský klášter

Město Broumov se může chlubit dalšími kostely, k nimž patří např. kostel sv. Václava, kostel sv. Ducha a farní kostel sv. Petra a Pavla.

Hřbitovní kostel Panny Marie v Broumově je nejstarší dřevěný kostel ve Střední Evropě a datuje se již k 13. století. V roce 1421 byl vypálen husity a v 16. století obnoven. Nachází se na broumovském hřbitově jako jeho hlavní dominanta. V ochozu kostela jsou umístěny desky s kronikářskými zápisy vztahujícími se již k 16. století.

Obrázek 21 Hřbitovní kostel Panny Marie

Obrázek 22 Kronikářské desky v ochozu hřbitovního kostela Panny Marie

V komplexu Broumovských stěn stojí za pozornost návštěvníků barokní Kaple Panny Marie na Hvězdě. Kaple je poutním místem celého Broumovska. Za ní se otevírá výhled do širého okolí. Poblíž kaple stojí chata Hvězda, kde se návštěvníci mohou občerstvit i ubytovat. Toto místo je též výchozím bodem pro turistické výlety po Broumovských stěnách. Obdivovat lze zajímavé skalní útvary, strmé rokly i jeskyně. Od kaple vede množství dobře značených turistických stezek. Pod vrchol v dostupné vzdálenosti od chaty Hvězda zajíždí i veřejná autobusová doprava.

Obrázek 23 Kaple Panny Marie na Hvězdě

Obrázek 24 Hvězda v zimě

Obrázek 25 Informační tabule vyhlídky na Hvězdě

Ruprechtický špičák je se svými 880 metry nad mořem nejvyšší horou chráněné krajinné oblasti Broumovsko a druhou nejvyšší horou Broumovské vrchoviny. Na vrchol vede několik turistických stezek. Přímo na vrcholu stojí rozhledna, ze které je vidět do širého okolí.

Obrázek 26 Pohled z rozhledny Ruprechtického špičáku směr Polsko

Obrázek 27 Pohled z rozhledny Ruprechtického špičáku směr Broumovsko

Stolová hora Ostaš, jejíž nejvyšší bod se nachází v 700 metrech nad mořem, je součástí Polické vrchoviny. Roku 1956 byla vyhlášena přírodní rezervací. Sousedí s Adršpašsko – teplickým mikroregionem a má i podobnou geomorfologickou stavbu. Ostaš disponuje rekreačním zázemím a dvěma prohlídkovými okruhy. Jeden vede na Kočičí skálu, což je velký pískovcový útvar, který funguje jako obří prolézačka. Druhým okruhem je takzvané bludiště s mnoha zajímavými pískovcovými útvary. Okruh je dlouhý asi čtyři kilometry.

Obrázek 28 Značení prolézačky Kočičího hradu

Obrázek 29 Kočičí hrad

6.1.4 CYKLISTICKÉ VÝLETY

Nejznámější a též nejkrásnější cyklistický výlet, který lze v mikroregionu podniknout, je cesta po cyklostezce právě po obvodu celého skalního města. Lze se vydat oběma směry, ovšem lepší je cesta směr Janovice, tudíž nahoru. Cesta vede po asfaltové silnici, polní a lesní cestě. K vidění jsou Krkonoše, Chránové a Martinské stěny Teplických skal. Míjí se zřícenina hradu Adršpach, pramen Metuje, nejvyšší vrchol celého mikroregionu Čáp. Projíždí se úsekem Jiráskových skal, kde je možné se občerstvit na zámečku Bischofstein. Dále Teplicemi nad Metují, kde se lze napojit na cyklostezku vedoucí do Adršpachu. Celá trasa měří zhruba 25 kilometrů.

Obrázek 30 Zámeček Bischofstein

6.2 DOTAZNÍK PRO NÁVSTĚVNÍKY

Zjištění představ účastníků cestovního ruchu o službách a turismu v Adršpašsko – Teplickém mikroregionu proběhlo za pomoci dotazníku s názvem Pohled na služby skalního města Adršpach. Čistě z logistického důvodu nebylo možné dělat dotazník na celý Adršpašsko – teplický mikroregion, neboť většina účastníků cestovního ruchu si vybírá skalní město Adršpach, tudíž pouze zde byla šance největší návratnosti vyplněného dotazníku a zodpovězených otázek. Dotazník obsahuje devatenáct otázek zaměřených na služby pro návštěvníky skalního města. Odpovědi na dané otázky jsou zhodnoceny v souhrnném grafu i v hodnocení pro každou otázku zvlášť.

Dotazník

Pohled návštěvníků na služby skalního města Adršpach

Vážený návštěvníku, vážená návštěvnice,

chtěla bych Vás požádat o věnování pěti minut na vyplnění tohoto dotazníku.

Jsem studentkou České zemědělské univerzity v Praze a tímto dotazníkem bych chtěla zjistit kvalitu služeb skalního města Adršpach.

Tento dotazník je naprosto anonymní a jeho vyplněním přispějete ke zkvalitnění služeb skalního města Adršpach. V případě, že Vás zajímá výsledek tohoto šetření, napište mi prosím na emailovou adresu jitka.balinova@seznam.cz. Vyplněný dotazník prosím odevzdejte na jednu ze dvou pokladen, kterou budete odcházet ze skalního města Adršpach. Děkuji Vám za ochotu a čas, který jste si našli pro můj dotazník.

1) *Jakého jste pohlaví?*

- a) *Žena*
- b) *Muž*

2) *Jak daleko bydlíte od skalního města Adršpach?*

- a) *Do deseti kilometrů*
- b) *Od jedenácti do padesáti kilometrů*
- c) *Od padesát jedna do sta kilometrů*
- d) *Od sta jedna do dvě stě kilometrů*
- e) *Od dvě stě jedna a více*

3) *Jaký dopravní prostředek jste použil/a na cestu do skalního města Adršpach?*

- a) *Auto*
- b) *Autobus*
- c) *Vlak*
- d) *Kolo*
- e) *Pěšky*

4) *Využil/a jste placené parkoviště?*

- a) *Ano*
- b) *Ne*

Pokud ne, přejděte k otázce č.6

5) *Jaká se Vám zdála jeho kapacita?*

- a) *Nedostačující*
- b) *Dostačující*
- c) *Dobrá*
- d) *Velmi dobrá*
- e) *Výborná*

6) *Využil/a jste stravovací zařízení?*

- a) *Ano*
- b) *Ne*

Pokud ne, přejděte k otázce č.9

7) *Které stravovací zařízení jste využil/a?*

- a) *Rychlé občerstvení*
- b) *Pizzerie*
- c) *Pivnice*
- d) *Restaurace*
- e) *Hostinec*

8) *Jaká se vám zdála jejich nabídka?*

- a) *Nedostačující*
- b) *Dostačující*
- c) *Dobrá*
- d) *Velmi dobrá*
- e) *Výborná*

9) *Využil/a jste hygienické zařízení?*

- a) *Ano*
- b) *Ne*

Pokud ne, přejděte k otázce č.11

10) *Jaká se Vám zdála jeho kapacita?*

- a) *Nedostačující*
- b) *Dostačující*
- c) *Dobrá*
- d) *Velmi dobrá*
- e) *Výborná*

11) *Využil/a jste cyklostezku?*

- a) *Ano*
- b) *Ne*

12) *Využil/a jste okolní turistické cesty?*

- a) *Ano*
- b) *Ne*

Pokud ne, přejděte k otázce č.14

13) *Jak se Vám zdály značené?*

- a) *Nedostatečně*
- b) *Dostatečně*
- c) *Dobře*
- d) *Velmi dobře*
- e) *Výborně*

14) *Jak náročný Vám připadal prohlídkový okruh?*

- a) *Velmi nenáročný*
- b) *Spíše nenáročný*
- c) *Spíše náročný*
- d) *Velmi náročný*

15) *Jak udržovaný Vám připadal prohlídkový okruh?*

- a) *Nedostatečně*
- b) *Dostatečně*
- c) *Dobře*
- d) *Velmi dobře*
- e) *Výborně*

16) *Jste kuřák/kuřačka?*

- a) *Ano*
- b) *Ne*

17) *Co si myslíte o zákazu kouření v areálu skalního města Adršpach?*

- a) *Nesouhlasím s tím*
- b) *Je mi to jedno*
- c) *Souhlasím s tím*

18) *Chybělo Vám zde něco (zařízení, aktivita...)?*

- a) *Ano*
- b) *Ne*

Pokud ano, co:.....

19) *Myslíte si, že v budoucnu opět navštívíte skalní město Adršpach?*

- a) *Určitě ne*
- b) *Spíše ne*
- c) *Spíše ano*
- d) *Určitě ano*

6.2.1 ZHODNOCENÍ DOTAZNÍKU

Z množství nashromážděných vyplněných dotazníků vyplývají následující zajímavé poznatky.

Nejzajímavější je stoprocentní shoda v odpovědi na otázku, zda dotazovaní souhlasí se zákazem kouření v areálu skalního města Adršpach. Odpověď byla ano, i přesto, že někteří dotazovaní byli kuřáci.

Na otázku, zda návštěvníkům něco chybělo, odpověděla většina, že ne. V případě, že odpověď byla kladná, pak jako důvod byl uveden nedostatek odpadkových košů a absence hygienického zařízení na prohlídkovém okruhu. Výstavba hygienického zařízení ve skalním městě ovšem není možná z důvodu nejvyššího ochranného pásma chráněné krajinné oblasti.

Za hlavní dopravní prostředek do skalního města byl volen automobil, s tím, že bylo využito i placené parkoviště. Kapacita byla ohodnocena jako dobrá. Většina dotazovaných uvedla, že bydlí do padesáti až dvě stě kilometrů od skalního města.

Stravovací zařízení využila většina dotázaných, nejčastěji bylo vybráno rychlé občerstvení. Nabídka byla označena od nedostačující až po výbornou, což může znamenat prostor pro zlepšení.

Hygienické zařízení využila polovina dotázaných, přičemž kapacita se jim zdála povětšinou dostačující.

Náročnost prohlídkového okruhu hodnotila drtivá většina dotázaných jako spíše nenáročný.

Na otázku udržovanosti prohlídkového okruhu se odpovědi lišily. Od odpovědi dostatečně, přes dobře, velmi dobře, což byla nejčastější odpověď, až po výborně. Nikdo nehodnotil nedostatečně.

Okolní turistické cesty využila většina dotázaných a jejich značení hodnotila jako velmi dobré. Oproti tomu cyklostezku využila menšina, což vyplývá i z faktu, že se velká část návštěvníků dopravuje do skalního města automobilem.

Většina dotázaných odpověděla, že v budoucnu určitě navštíví skalní město Adršpach znovu. Z toho se dá usuzovat velký zájem o tuto oblast a též vysoká kvalita nabízených služeb.

7 VÝSLEDKY

V letních měsících je prohlídkový okruh skalního města přetížen. I z toho důvodu se neustále zvedá cena vstupenky a parkovného. Ač se to nezdá, údržba prohlídkového okruhu, výplat všech zaměstnanců a vůbec provoz skalního města je finančně velmi náročná záležitost.

Přetížený prohlídkový okruh je zpoplatněn vstupným. Spousta návštěvníků si stěžuje na výši vstupného. Paradoxně když jim nabídnete alternativu v podobě stejně kvalitního výletu na Křížový vrch a zříceninu hradu Adršpach, které jsou navíc zdarma, většinou tuto nabídku využít nechtějí a za neustálých připomínek o ceně vstupného jdou na prohlídkový okruh. Zdůvodňují to tím, že Adršpašské a Teplické skály jsou přeci proslavené hlavně skalními útvary, které jsou k nalezení právě pouze na prohlídkovém okruhu. Je proto třeba opřít se do propagace ne skalního města v podání prohlídkového okruhu, ale skalního města jako celku a zdůraznit krásy vedlejších turistických cest a možností. Je také třeba zdůraznit přetíženost okruhu, a jak taková věc může znepříjemnit pobyt v jinak nádherných skalách. V neposlední řadě je třeba zdůraznit finanční stránku věci, a sice o kolik levněji přijde návštěva nezpoptatných částí mikroregionu, než právě návštěva přetíženého okruhu.

Další přínos této práce spočívá v tom, že může být považován za průvodce po Adršpašsko – teplickém mikroregionu. Obsahuje spoustu ucelených informací z oblasti historie, geomorfologie, přírodních poměrů, kulturního a sportovního vyžití a dalších. Dále popisuje typy na výlety v rámci skalního města, mikroregionu a celého Broumovska. Obsahuje fotodokumentaci a důležité poznatky.

8 DISKUZE

V dobách studia střední školy, a poté vysoké školy prezenčního studia, jsem o velkých prázdninách vždy pracovala jako průvodce ve skalním městě Adršpach. To znamená provázení skupin návštěvníků po hlavním, zeleném okruhu. Minimální počet návštěvníků ve skupině byl dvacet, maximální pak šedesát. Výklad byl prováděn v několika jazycích, konkrétně v mém případě to byla čeština, němčina, angličtina a polština. Složení návštěvníků bylo velmi různorodé. Od dětí předškolního věku po seniory pokročilého věku a různých národností. Každý průvodce měl naučený text, který si upravil podle svého. Výklad bylo třeba upravit i věku a národnosti skupiny.

Jako zaměstnanci Technických služeb Adršpach jsme měli dbát na dodržování zákazů na prohlídkovém okruhu. Je třeba říct, že návštěvníci se většinou chovali velmi slušně a šetrně k životnímu prostředí. Poměrně často se ovšem stávalo, že si návštěvník na prohlídkovém okruhu zapálil cigaretu. Pak bylo třeba ho napomenout pod pohrůžkou pokuty. Nejčastěji porušovaný zákaz byl zákaz koupání v Adršpašském jezírku neboli bývalé pískovně. Technické služby Adršpach proto zaměstnávají několik strážců, kteří dbají na dodržování pořádku.

Za svojí průvodcovskou praxi jsem nashromáždila i několik kuriózních poznatků, postřehů a dotazů ze strany návštěvníků. Ptali se mě například, zda je na prohlídkovém okruhu obchodní centrum, aby si mohli koupit lepší obuv. Další dotaz byl, zda na okruhu jezdí motorový vláček nebo zda budou muset jít celý okruh pěšky, nebo zda tam dokonce nejezdí eskalátory. Jeden z dotazů byl, proč je na okruhu písek, zda ho tam schválně sypeme a proč není zameten. Kromě dotazů směřovaných na pohodlí bylo i pár z řad geomorfologie, a sice zda skály rostou, protože se návštěvníkům zdály nápisy na skále příliš vysoko. Skály jsou v určitých místech obrostlé žlutým mechem, návštěvníci si často myslí, že je to barva. Z jakého důvodu by někdo barvil skály na žluto, už je nenapadá. Jako poslední kuriózní dotaz zmíním, že si návštěvníci často myslí, že tolik známé skalní útvary byly do skal vytesány schválně.

9 ZÁVĚR

Závěrem je zřejmá nutnost propagace málo využívaných částí mikroregionu a jejich upřednostnění před další propagací přetíženého prohlídkového okruhu. Návrhy na výlety v rámci mikroregionu jsou v práci popsány a zdokumentovány. Do propagace mikroregionu se musí v první řadě zapojit všechny obce, svazky obcí, spolky, kluby a programy na území v rámci cestovního ruchu operující. Je důležité efektivně využívat dotace a finanční příspěvky nabízené krajem, státem nebo na úrovni Evropské unie.

Další doporučení se týká větší propagace poměrně nové cyklostezky. Nejen, že je místo asfaltového povrchu postavena ze zpevněného písku, a tudíž velmi ekologicky šetrná, ale i způsob dopravy po ní je velmi šetrný k životnímu prostředí. Tím mám samozřejmě na mysli dopravu buď na kole, nebo pěšky. Na to navazuje i možný podnikatelský záměr, a sice zřízení půjčovny kol. Zvláště pro návštěvníky ubytované v místních ubytovacích zařízeních by bylo velmi přínosné, kdyby měli možnost půjčit si kolo a vyrazit po okolí. Spoustu návštěvníků by to navíc donutilo použít kolo místo svého automobilu, tím ušetřit za parkovné a hlavně nezatěžovat ovzduší výfukovými plyny.

Za nesporný přínos práce považuji jeho průvodcovskou hodnotu. Jako licencovaný průvodce cestovního ruchu ocením kvalitně zpracovanou ucelenou informační a obrazovou formu průvodce.

Z dotazníkového šetření by se dalo usoudit několik námětů na zlepšení. V první řadě navýšení počtu odpadkových košů na prohlídkovém okruhu. Dále pak větší zdůraznění faktu, že na okruhu není hygienické zařízení a je tedy nutné ho využít před vstupem na okruh. Zde je třeba uvést, že výstavba hygienického zařízení na okruhu byla v minulosti již projednávána, ovšem správa chráněné krajinné oblasti Broumovsko tento záměr nikdy nepovolí. Důvod je jasný, a sice prohlídkový okruh spadá pod nejpřísněji chráněnou zónu chráněné krajinné oblasti a výstavba takového zařízení je na území zakázána.

10 PŘEHLED LITERATURY A POUŽITÝCH ZDROJŮ

Adršpašské a Teplické skály turistická mapa. 2. vyd. Praha: Geodézie ČS, 2002. ISBN 80-727-9241-5.

Adršpašské skály: obrazový průvodce skalním městem. 1. vyd. Náchod: Juko, 2002. 35 s. ISBN 80-862-1318-8.

Adršpašské skály: Skaly Adrspaskie = Adersbacher Felsen = Adrspach Rocks. Náchod: Juko, 2009. 24 s. ISBN 978-80-86213-46-0.

Adršpašsko-teplické skály: česká verze. 1. vyd. Náchod: Juko, 1998. 19 s. ISBN 80-862-1304-8.

BLAHNOVÁ, Petra, LISÁK, Pavel. *Adršpach: obrazový průvodce Adršpašskými skalami; Teplice: obrazový průvodce Teplickými skalami.* 1. vyd. Náchod: Juko, 2006. 30 s. ISBN 80-862-1334-X.

BLAHNOVÁ, Petra, LISÁK, Pavel. *Adršpašské skály: Teplické skály: kapesní průvodce skalními městy.* Náchod: Juko, 2009. 64 s. ISBN 978-80-86213-40-8.

DIMTER, Tomáš, LISÁK, Pavel. *Adršpašsko.* 1. vyd. Náchod: JUKO, 2011. 395 s. ISBN 978-80-86213-45-3.

IMLAUF, Lubomír, BOHADLO, Stanislav. *Adršpach – Teplice: Skalní labyrint. Průvodce po Čechách, Moravě a Slezsku.* 1. vyd. Náchod: Juko, 1997. 86 s. ISBN 80-901712-2-2.

IMLAUF, Lubomír, ČUHANIČ, Petr. *Skalní města severovýchodních Čech: Adršpašské skály, Teplické skály, Jiráskovy skály, Broumovské stěny, Ostaš.* Vyd. 1. Nové Město nad Metují: Fotoateliér Imlauf, 2004. 32 s. ISBN 80-902-9415-4.

KEJDANA, Jáchym, GÜNTZEL, Georg. *Broumovsko a Policko: turistický průvodce.* Náchod: Juko, 1998. 99 s. ISBN 80-862-1301-3.

LISÁK, Pavel, HOUSER, Jaroslav. *Teplické skály: horolezecký průvodce: 1. díl.* Náchod: Juko, 2007-2012. 191 s. ISBN 978-80-86213-39-2.

LISÁK, Pavel, HOUSER, Jaroslav. *Teplické skály: horolezecký průvodce: 2. díl*. Náchod: Juko, 2007-2012. 191 s. ISBN 978-80-86213-44-6.

LISÁK, Pavel, SUCHÁNEK, Petr. *Adršpašsko – teplické skály a okolí*. Náchod: Juko, 1994. 79 s.

LISÁK, Pavel, SUCHÁNEK, Petr. *Náchodsko a Broumovsko*. Náchod: Juko, 1994. 147 s.

LISÁK, Pavel. *Křížový vrch: horolezecký průvodce*. Náchod: Juko, 2001. 183 s. ISBN 80-862-1315-3.

LUKAVSKÝ, Stanislav. *Adršpašské skály: horolezecký průvodce: 1. díl*. Náchod: Juko, 1999-2000. 232 s. ISBN 80-86213-09-9.

LUKAVSKÝ, Stanislav. *Adršpašské skály: horolezecký průvodce: 2 díl*. Náchod: Juko, 1999-2000. 288 s. ISBN 80-86213-10-22.

OTTE, Miroslav, ZÁLIŠ, Jan. *Broumovsko: krajina architektury a architektura krajiny*. 1. vyd. Broumov: Jan Záliš, 2013. 380 s. ISBN 978-80-260-4206-8.

PÁSKOVÁ, Martina, ZELENKA, Josef. *Výkladový slovník cestovního ruchu*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2002. 448 s. ISBN 80-239-0152-4.

SÝKORA, Bohumil, LISÁK, Pavel. *Písaři: kapitoly z historie lezení v Adršpašsko-teplických skalách*. Náchod: Juko, 2004. 262 s. ISBN 80-862-1330-7.

ŠMÍD, Miroslav, ČUHANIČ, Petr. *Cesty a návraty: ze života horolezce, 1952-1993*. 1. vyd. Náchod: Juko, 2008. 239 s. ISBN 978-80-86213-42-2.

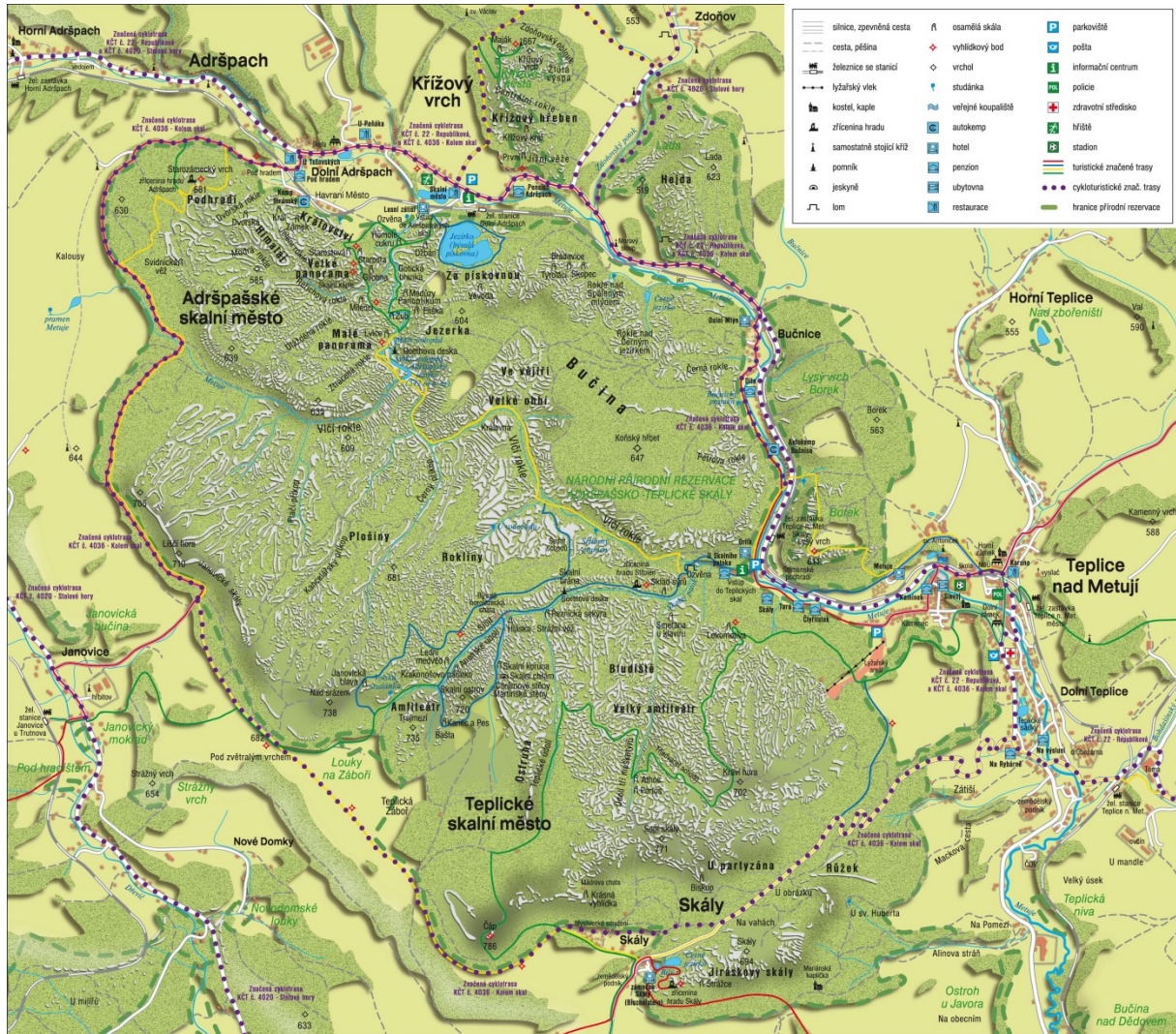
Teplicko-adršpašské skály a Broumovsko. 1. vyd. Praha: Soukup, 1994. 132 s. ISBN 80-901-5175-2.

11 SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Adršpašské jezírko atypický pohled z vrchu	33
Obrázek 2 Starosta a Starostová	33
Obrázek 3 Skalní soutěska pramenu řeky Metuje.....	34
Obrázek 4 Pramen řeky Metuje	34
Obrázek 5 Cesta na Křížový vrch	35
Obrázek 6 Cesta z Křížového vrchu	36
Obrázek 7 Železný kříž na vrcholu Křížového vrchu	36
Obrázek 8 Informační tabule Zřícenina hradu Adršpach.....	37
Obrázek 9 Pohled na skalní město ze zříceniny hradu Adršpach	37
Obrázek 10 Zřícenina hradu Skály s vyhlídkou	38
Obrázek 11 Vyhlídka ze zříceniny hradu Skály na Ostaš.....	39
Obrázek 12 Vyhlídka ze zříceniny hradu Skály na Orlické hory.....	39
Obrázek 13 Pohled z vrcholu Čáp na Orlické hory	40
Obrázek 14 Vrchol Čáp	40
Obrázek 15 Kříž smíření.....	41
Obrázek 16 Pohled na informační tabuli a hraniční patník	42
Obrázek 17 Pohled na informační tabuli a hraniční patník v zimě.....	42
Obrázek 18 Turistické značení - znak čápa na stromě.....	43
Obrázek 19 Detail mapy na informační tabuli.....	43
Obrázek 20 Broumovský klášter.....	44
Obrázek 21 Hřbitovní kostel Panny Marie.....	45
Obrázek 22 Kronikářské desky v ochozu hřbitovního kostela Panny Marie	45
Obrázek 23 Kaple Panny Marie na Hvězdě.....	46
Obrázek 24 Hvězda v zimě.....	47
Obrázek 25 Informační tabule vyhlídky na Hvězdě	47
Obrázek 26 Pohled z rozhledny Ruprechtického Špičáku směr Polsko	48
Obrázek 27 Pohled z rozhledny Ruprechtického Špičáku směr Broumovsko	48
Obrázek 28 Značení prolézačky Kočičího hradu	49
Obrázek 29 Kočičí hrad	49
Obrázek 30 Zámeček Bischofstein	50
Obrázek 31: Mapa Adršpašsko – teplického skalního města	62
Obrázek 32 Vchod do Adršpašského skalního města a turistické informační centrum Adršpach.....	63
Obrázek 33 Vchod do Teplického skalního města.....	63
Obrázek 34 Plavba na lodičce na jezírku v Adršpašských skalách	64
Obrázek 35 Cedula národní přírodní rezervace	64
Obrázek 36 Tištění průvodci po Adršpašsko - teplickém mikroregionu.....	65
Obrázek 37 Most přes cyklostezku mezi Adršpachem a Teplicemi nad Metují.....	65
Obrázek 38 Cesta ze zříceniny hradu Střmen v Teplických skalách	66
Obrázek 39 Rozcestník u zámečku Bischofstein.....	66

12 PŘÍLOHY

Obrázek 31: Mapa Adršpašsko – teplického skalního města

Obrázek 32 Vchod do Adršpašského skalního města a turistické informační centrum Adršpach

Obrázek 33 Vchod do Teplického skalního města

Obrázek 34 Plavba na lodičce na jezírku v Adršpašských skalách

Obrázek 35 Cedule národní přírodní rezervace

Obrázek 36 Tištní průvodci po Adršpašsko - teplickém mikroregionu

Obrázek 37 Most přes cyklostezku mezi Adršpachem a Teplícemi nad Metují

Obrázek 38 Cesta ze zříceniny hradu Střmen v Teplických skalách

Obrázek 39 Rozcestník u zámečku Bischofstein